

Pitäjä pitäjältä

UUSIKIRKKO

Paavo Vesterinen:

Syntyinsentu

Uusikirkko, kunta Kannaksen, asuinala oli Karjalan heimon. Taatit muinoin siellä kaskia kyntäissään kevtviestejä kuunteli leivon. Sen taivahon sinessä singnaalitt ovat soineet myös sotatorven, sen ääni meidättkin saattanut on halki harmaan kärsimyskorven.

Uusikirkko, kunta rajamaan, me muistoas palvomme yhä, näin juhlien tahdomme todistaa, ei' koiseudun muisto on pyhä. Me muistamme mäkiset maisemas, monet järvet ja järvien rannat. Yhä uudesta monen talven taa aina muistosi elpyä annat.

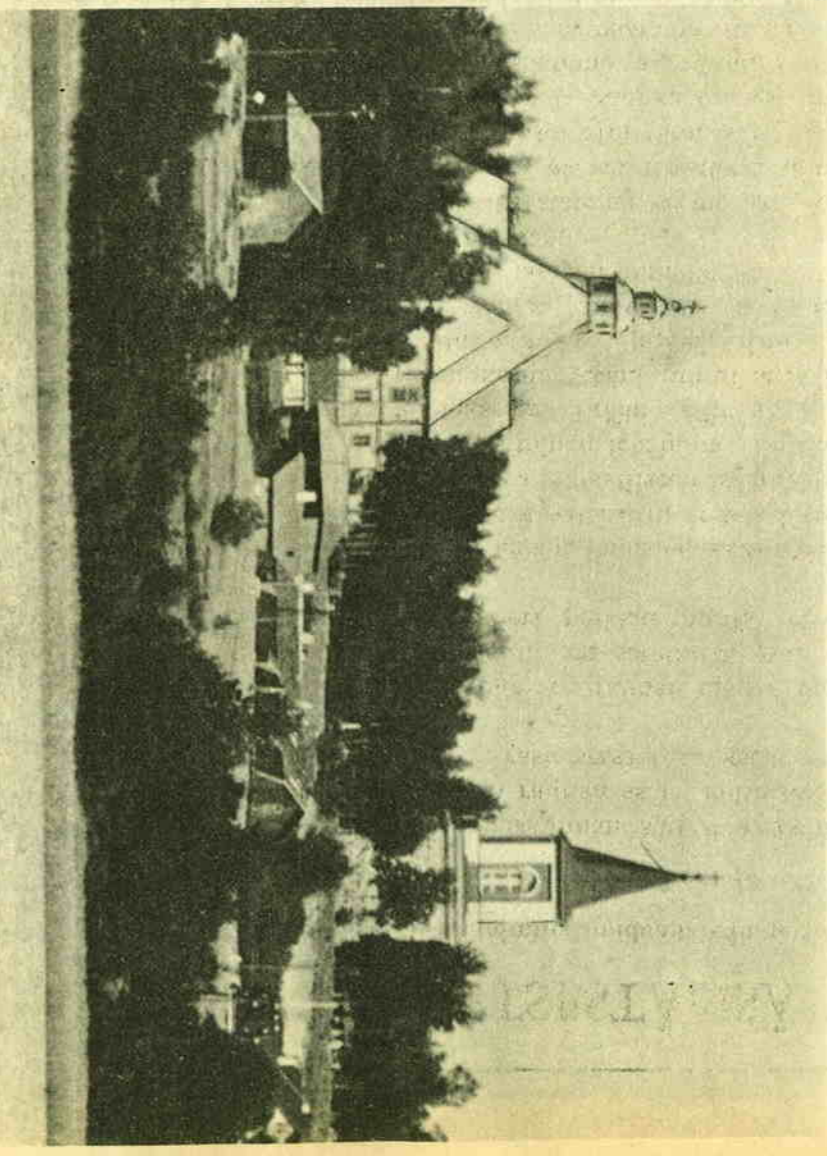
Meren aukeat rannat ja selkeät veet, kuvan sielumme peltiin heitti. Ne hohtaa, eikä himmenny, sodan sauhut vaik' tienohot peitti. Kyllänäkymät ken nähnyt on nuo kaukiärvellä Vammelsuuhun, tai Suomenlahtea ihailut, johon siltansa loihiti kuvhut.

Noista kuvista vielä hän voimaa saa, niitä vaalii hän aarteen lailla, kun kulkee polkuja outoja tällä Länsi-Suomen mailla.

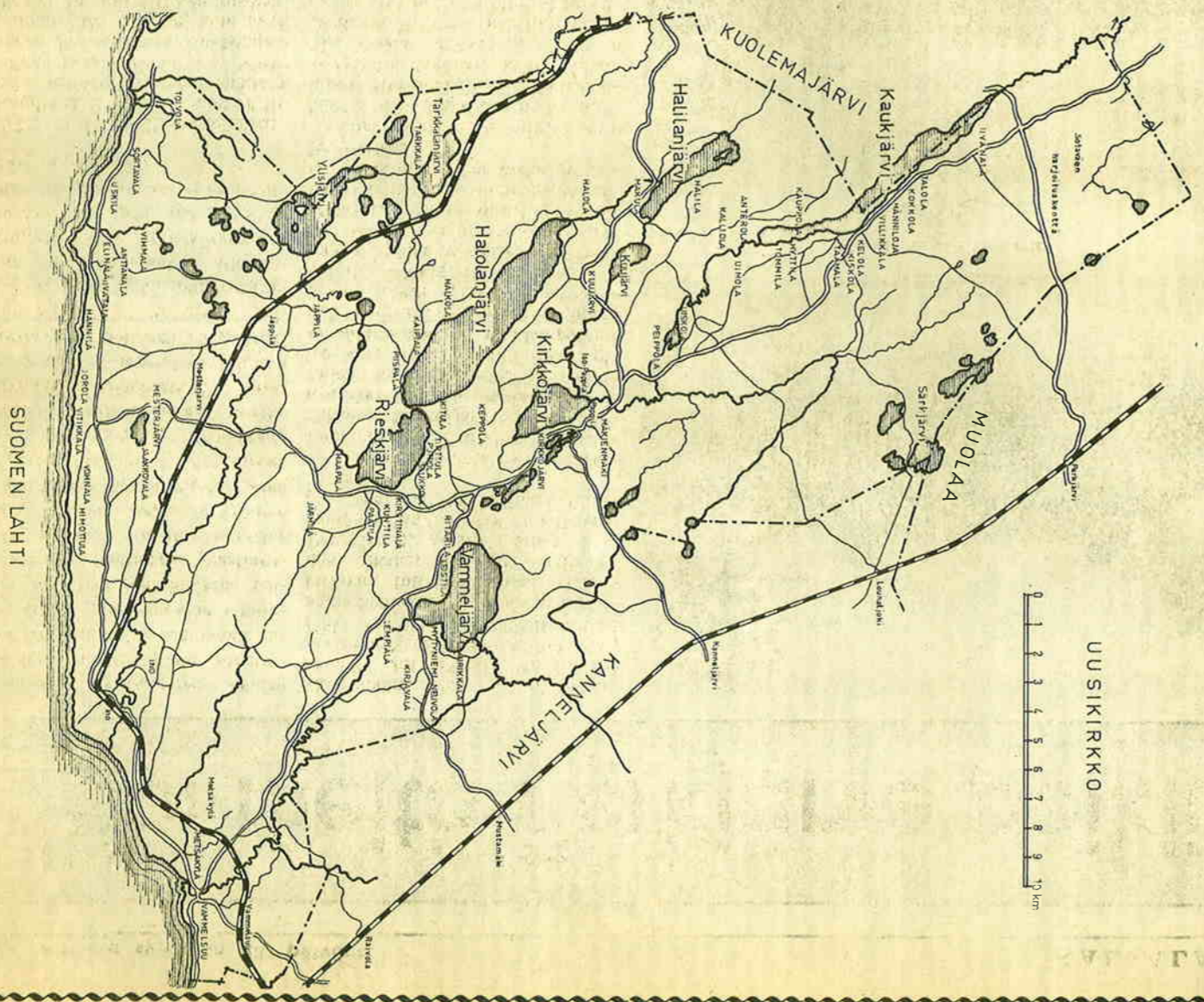
Oli Kannas Karjalan kaunistia, jonka äärellä kasvaa saimme. Mut surulla täytyy tunnustaa: joskus toisaalta riemuja haimme. Siellä mestarit suuret ja taidokkaat, ovat luonnosta voimaa juoneet, monet taidearteet ikuiset ihmiskunnalle iloksi luoneet.

Tosin elämä joskus eteemme toi myös surua, puutetta, tuskaa, sehän elämänlaki on lahjomaton, siitä osa on yötä mustaa. Ei silti se muistoas harmenna, eikä sammuta soihuja uskon. Meidän uskomme on yhä horjumaton: nähdä nousevan aamun rusko.

Nähdä aamu lauha ja lempeä, jossa kukkuu kevätkäki, jossa metsän takaa vilkuttaa Seitsenjärvet vapaita laineitaan, ja ylitse luonnon kauneuden soi kiitosvirsi kansan sen, joka toiveensa totena näki.

Uudenkirkon kirkkomäeltä.

VAINO ANTALAINEN:

Kunnallisen itsehallinnon vaihteita

Uudenkirkon seurujen paikallishallinto on käynyt läpi samat kehitysvaiheet kuin muidenkin maamme paikkakuntien. Aluksihan pakanalliset jumalat, heimojen sekä perheiden edustajat edustivat hallinnon varhaisempaa astetta. Ristiretkien aikana uudet valloittajat toivat myöskin hallintoon uusia piirteitä. Aluksihan kirkko ja uskonto huolivat kaikkesta hallinnosta. Uudenkirkon seurujen suojelusyhdyntymäksi nimitetiin 1300-luvulla hurskas ruotsalainen nainen Pyhä Birgitta. Hänen nimistään myöskin maallista valtaa käytettiin pitkiä aikoja. Birgitan ajoista on pitkä harppaus 1930-40-luvun kunnallishallintoon. Uudenkirkon kunnan lakattua virallisesti olemasta jäivät paikallishallinnon aikansaannoksiksi seuraavat luotteluomaisesti esitettävät laitokset. Hallian ja Patrun kuuluisat parantolat, kunnan oma sairaala, lastenkoti, kunnalliskoti, keskkoulu, maanies- ja kotitalouskoulu, Kannaksen ammattikoulukoti, kaksikymmentäkolme kansankoulu, pääkirjasto sekä parkkymmeniä sivukirjastoa. Läntsen kirkon sisätyöskelien opimajo Kanneljärven kansanopisto on perustettu Uuteen-kirkkoon kuuluminen aikana. Pitäjää halkoivat valtakunnan kannalta tärkeät liikenneväylät kuten Viipurin - Terijoen maantiet. Myöskin Viipurin - Lemmerdin ja Terijoen - Kotivison - Viipurin rautatiet kuljivat Uudenkirkon pitäjän läpi. On tarvit tu paljon uskoa tulevaisuuteen ja ennen kaikkea työtä edellä mainittujen sekä monien mainitsemattomien edistysaskeloiden eteenpäin viemiseksi. Senpä takia onkin paikallaan luoda sinänsä taaksepäin ja katsella kunnallishallinnon työtä ja kehitystä Uudellakirkolla.

Alkakaamme 1800-luvusta

ja talonpoika Salomon Nikkasesta. Nikkanen on niitä karjalaisia talonpoikia, jotka ovat kuin tassalivat hongat kalliolla. Sellainen luonne ei ole tottunut kumartelemaan. Niinä entisinä aikoina oli virkavaltia rehoitamassa. Eräskin tapaus kerrottaakoon ajalta, jolloin hän oli kunnallisaikakunnan esimiehenä, koska se hyvin kuvaa hänen toimintaansa.

Sihen aikaan oli lääninhallituksessa kiivas lääninshiteeri, etvättä talonpojat tulleet hänen mielestään koskaan sopivaa aikaan, aina hän ajoi ulos. Kerran saapui Nikkanen häntä tapamaan. Vahimiehari sanoo vaivastin, ettei ole hyvä nyt mennä sisälle, se on huono aika. Nikkanen menee. Lääninshiteeri tusksaisee: »Mitäs te tulitte tällaiseen aikaan? Ulosta? No milloinkas se teillä on sopiva aika?» kysyy Nikkanen. Lääninshiteeri ryntää Nikkaseen kiinni mutta Nikkanen painaa herran tuolille istumaan ja jultelee hymyillen: »Herran ei pidä kiivaastaa.» Nikkaseen luiset sorrett saavat lääninshiteerihän toisiin ajatuksiin ja Salomon Nikkanen eräs Uudenkirkon kunnan merkittävimpiä kunnallismiehiä 1800-luvun loppupuolella, saa kerroo Mikko Uohinen kirjassaan.

Myöskin on mainittava toinen merkittävä kunnallismies 1800-luvulta, 1845 syntynyt Kaarle Summa. Hän toimi mm. 28 vuotta kunnallisaikakunnan esimiehenä, viisitoista vuotta kirkonsihteerinä. Tämä aika oli kunnallisen elämän suurta muutosten aikaa, mm. kunnallinen itsehallinto ja lainsäädäntö hakivat omia muotojaan. Kaarle Summa oli myöskin merkittävä yrittäjä. Ammatiltaan hän oli maanviljelijä, mutta omisti myös värräähön ja majatalon.

Laajan ja väkirikrikkaan Uudenkirkon kunnallisen ja seurakunnallisen luottamusneijoukon piiristä löytyisi satoja tarmokkaita ja uudistuksen haluisia miehiä, mutta kaarden heistä esilletuomien on olkoon kunnianosoitus kaikille heille, jotka vuosisadan vaihteen vaikeassa oloissa hoitivat tämän rajapitäjän asioita.

Alkaisuina vuosina yhteiset asiat käsiteltiin pitäjän eli kirkonkokouksissa, kunnes joulukuun kuudentenatoista päivänä 1911 kunnanvaltuusto perustettiin Uudellakirkolle. Valtuuston ensimmäisenä puheenjohtajana toimi kanttori K. V. Aalto. Varinaisena käytännön asioiden hoitajana oli kunnallislautakunta, joka perustettiin jo 1866. Lautakunnan puheenjohtajana ovat toimineet Kaarl Summa (Vanha Kalle), Salomon Nikkanen, K. Pehkonen, Pekka Paju, Kaarlo Summa (Nuori Kalle), Herman Vesterinen, Juho Koskelainen, Einar Lehkkeri ja viimeisenä puheenjohtajana Edvard Kokko, joka 1940 Tyrväällä viimeisellä nuijan

iskulla totesi Uudenkirkon kunnallisaikakunnan toiminnan päättyneeksi.

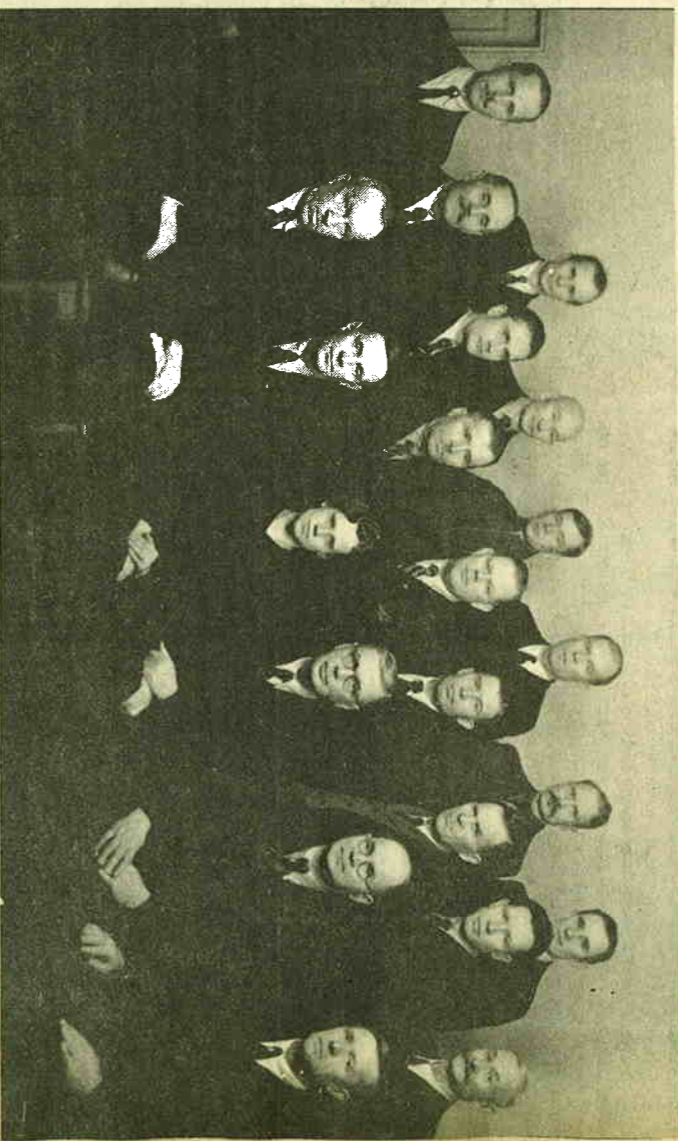
Viime vaiheet

On syytä palata viimeisen kunnanvaltuuston toimintaan. Se valettiin 1938 ja työskenteli Uudenkirkon vaiheiden vaikeimman ja kotalokkaimman ajan. Kunnanvaltuuston viimeinen kokous pidettiin muistini mukaan marraskuussa 1939 kunnantalon erässä pieneessä huoneessa. Koko kunnantalo oli silloin sotilaiden käytössä. Monia kuntaa koskevia asioita ei kokouksessa käsitelty, vaan todettiin asioiden menevän kohalokkaseen suuntaan. Useat meistä olivat silloin armeijan kirjoissa.

Kunnallisaikakunnan ensimmäisen kokouksen pidettiin tammikuussa Tyrväällä. Minulla on sellainen muistikuva, että valtuuston kokous olisi keväällä 1940 pidetty Lohjalla. Näiden aikojen suurimpia töitä olivat korvaussoiden käsittely ja ihmisten sijoittaminen uusille asuinpaikoilleen. Jatkosodan syytyvä ja Uudenkirkon alueen jouduttua hallintaamme alkoi asiointia hoitaa Uudenkirkon kunnan esimies, koska alue oli suurenmalta osaltaan sotatolialuuetta. Esikunta toimi aluksi Peippolan uudessa koulussa, josta esikunta siirtyi Kirkonkylään Kotilaisen taloon. Elämä elpyi ihmeellisesti, jo vuonna 1942 oli Uudenkirkon rehnhuuvuusvelvoitus 650.000 kg, joka kyettiin ilman pakkoilmoituksia täyttämään. Uuden lähdön tulua tosiasiaiksi kesällä 1944 siirtyi esikunta Heinolaan ja lopetti toimintansa heinäkuussa 1944.

Muutamia muistikuvia

Valtuuston toiminnasta. Valtuusto kokoontui Kirkonkylässä pitkäntuovassa suuressa valtuuston istunnossaisa. Valtuuteut istuivat tympäri sahn seinuusia olevilla tuoleilla keskiälittian ollessa vapaa. Puheenjohtaja ja sihteeri istuivat sahn ahoan pöydän ääressä paperiteineen. Kokoukset alkoivat aamupäivällä ja kestivät usein illamnyöhän. Kokous keskeytettiin tupakka- ja kahviantukvoja varten, sillä kukaan ei tupakohtanut istunnossaisa. Kahvin kanssa taasen saatiin Veholan leipomon hyviä pullia. Sattuipa joskus, että kokous kesti parikin päivää, silloin pitempimäkäiset yöpyivät kunnantaloilla. Aina piti olla vähän evästä varattuna tällaisia tapauksia varten. Matkat olivat kunnan laajuuden takia pitkät ja matkat tehtiin polkupyörällä taikka hevosella. Yleensä asioiden hoito sujui hyvin sopuussaisa hengessä eivätkä poliittiset ryhmittämät näytelleet vielä suuria roolia. Ennenmännkin kyälköläiset ryhmittämät, jotka syntyyvät jonkin

Vimeinen kunnanvaltuusto valokuvattuna Lohjalla 1940. Valtuuston vahvuus oli 29, kuvasta puuttuu 8 valtuutettua. Istumassa vasemmalta: Herman Vesterinen Inosta, Edvard Kokko Villikkalasta, kunnansihteerin Laitinen Kirkkojärveltä, puheenjohtaja Juho Hietanen Halliasta, varapuheenjohtaja Tahvo Rasimus Neuvolasta ja Aleksanteri Muurinen Toivola, toisessa rivissä vasemmalta: Juho Pusa Järvelistä, Ville Rehmonen Sortavalasta, Vaino Anttala Inosta, Ville Turkin Aittakalasta, Viljo Vehola Kirkkojärveltä, Ville Tuittu Makulasta, Herman Rokka Inosta, Paavo Vesterinen Inosta, Ville Hortonen Halolasta, Kolmannessa rivissä vasemmalta: Vaino Leskinen Halliasta, Juho Tabernan Peippola, Risto Nissi Metsäkylässä, Herman Inkinen Toivolasta, Esa ja Lääveri Villikkalasta ja Kalle Vesterinen Putrolasta.

määrätyn tarpeen ympärille, olivat jalkapallossa, myöskin polkupyörä- ja jalkapallokohtaisina. Sellainen meijepä saattoi syntyä veronkannatkerrojen määräämisestä, joka aiheutti vaihtuksen lääninhallitukseseen asti. Joskin vaihtuksen tekijät hävisivät asiansa. Valtuuston jäsenet eivät saaneet etukäteen kiinnostusta kuten nyt, van heidät esityksistään kuten nyt, van heidät kutsuttiin kokoukseen postikortilla ja kokouksen esityksistä luettiin vasta kokouksen alettua. Joskus piirimiehillä saatiin viiheitä esille tutuista asioista. Mitään tarjontaa ei koskaan kunnan puolesta suoritettu, vaan kahvit ja muut eväät oli jokaisen itsensä kustannettava. Muistini mukaan ahoasanaan kerran valtuusto osallistui vihriäisluottamukseen, kun Yammelin suuri koulun vihritin käyttöön otettiin. Auto oli silloin harvinaisen kappine. Valtuuston jäsenistä oli pari kolme auton omistajia, loput tekivät maksansa hevosella taikka

määrätyn tarpeen ympärille, olivat jalkapallossa, myöskin polkupyörä- ja jalkapallokohtaisina. Sellainen meijepä saattoi syntyä veronkannatkerrojen määräämisestä, joka aiheutti vaihtuksen lääninhallitukseseen asti. Joskin vaihtuksen tekijät hävisivät asiansa. Valtuuston jäsenet eivät saaneet etukäteen kiinnostusta kuten nyt, van heidät esityksistään kuten nyt, van heidät kutsuttiin kokoukseen postikortilla ja kokouksen esityksistä luettiin vasta kokouksen alettua. Joskus piirimiehillä saatiin viiheitä esille tutuista asioista. Mitään tarjontaa ei koskaan kunnan puolesta suoritettu, vaan kahvit ja muut eväät oli jokaisen itsensä kustannettava. Muistini mukaan ahoasanaan kerran valtuusto osallistui vihriäisluottamukseen, kun Yammelin suuri koulun vihritin käyttöön otettiin. Auto oli silloin harvinaisen kappine. Valtuuston jäsenistä oli pari kolme auton omistajia, loput tekivät maksansa hevosella taikka

ITSENÄISYSPÄIVÄ V. 1939

Kylä tyhjeni, talot autioituivat. Tuntuu, että taivas ja maa palloivat yhtäaika. Tuntuu kuin kaikki olisi takanaamme sulanut yhdeksi sihseväksi massaksi.

Tietä ritti eteenpäin. Loputtikin Kirjavalan kylän karjasta karkasi käsistämme. Tuuli ja meni sotilaita, ammusaautoja tuli ja meni, kahtena pitkää jonona. Tietä ritti, eikä kukaan seisontu, kaikki menivät alina vain eteenpäin ...

Oli onneumpi, että saimme poistua sodan jaloista, tuosta sihsevästä kyykäärmeen pesästä. Siinä Leistikylässä ohittimme kerr. Nenosen. Katsotimme häneen pitkään, kunnioittaen, ja luottaen. Me - kotikylämme "hauteajaisista" poistuvat neijä loittaa.

Tuntuu, että kurkusta puristi niin oudosti, mielemme oli raskas. Ei näkynyt minikääläisistä ilonpiisaraa, vaikka elimme nuoruuden viirreitä aikaa.

Viipurissa oli pitkä jono linja-autoja lähdössä. Kukaan ei tiennyt minne ne menivät. Kaansaa ahtautui autoihin, ja yhteen niistä mekin suloitimme itsemme.

Toisten mukana poistulimme mekin autosta erällä kasarmialueella, koska siellä oli luvattu yö-

voittamatonkomeit, laihat, kapeat ja harvaksen mustaa pitkäpärransänkeä.

Autot lähtivät vasta aamulla, meidän oli pakko seistä siinä. Vierralla paikkakunnalla, ja pimeässä oli mahdoton kuluttaa aikaa edes kävellemällä. Kun siis seisomme aivan seinän vieressä, pöydän pässä, niin siitä löysimme jonkinlaisen rauhan.

Hoitejattarilla oli työtä paljon. Mielellämme olisimme auttaneet, vaan hekin kun työskentelevät satunnaisesti valojen kanssa. Ihmeelläväh pään se yö kului siinä suoranaissessa metelissä. Aamutelle mentiin vartain, ja autot lähtivät eteenpäin jo kello kuusi. Kun sielä säarresta, jossa kasarmi sijaitti, pääsimme viimein pois, niin seuraavassa psyhodyspäikkässa erosimme porukasta, ja jatkotimme matkaa junalla.

Sinä junassa, matkalla Tamperelle, muistelimme edellistä itsenäisyyspäivän viettoa, ja voitmien hauskaa silloin oli.

Ajattelin fisekseni: "Vainkomeitä korkein ranskaisee, ja siitäkö, että meillä on ollut joskus hauskakin".

Olitimme siis komeuksella, mutta ilman päämäärää. Kaikki kuljivat Suomea siinä tänne. Kaikki oli sekaisin.

Ensimmä omaistamme kaikkialta, ja lopulta löysimme heidät Kurvatsalta, Kulkkulan kansakoululta. Jälleennäkemisen ilo oli niin suurta, että kukaan ei osannut puhua mitään, kaikki vaan itkivät ja itkivät itkuamme aihe koostui niin monesta syystä. Jäi koti ja kaikki tavara. Jäivät veijet, ja kaikki rakkaat sinne jonnekin.

Nyt siinä on kulunut kolmekymmentä vuotta. On aika loitota menneistä asiasta, ja pukea ahtukset runolliseen muotoonsa:

Olit aikani aamu niin armollinen, soitit päiväni nousta ja palaa. Illan hämyssä syytän nuotien, sen hehkussa katseleen saataa. Sen hehkussa lämmitän muistoni nuu, vain murheeni tuhkaasi palaa. Mulla jos murheita laisinkaan, ne murruja ravitsevä. - A l m a s i n k o o.

80 vuotta Uudenkirkon nuorisoseurat toimintaa

Vuonna 1955 julkaistussa Uudenkirkon pitäjänhistoriassa on hyvin seikkaperäisesti kuvattu myös nuorisoseurojen toimintaa. Kun tämän pitäjätalteen tarkoituksen ei ole toistaa jo julkaistua, tullen tässä vain pintapuolisesti käsittelemään niiden nähtävöistä nuorisoseuran vaiheita, jotka ennen sotia toimivat Uudenkirkolla, ja joista osa jatkoi toimintaansa sotien jälkeenkin.

Etelä-Pohjanmaalla syntynyt nuorisoseuraliike oli jo ehtinyt vakintua ja näyttää toimintakykyisyytensä iähes kymmenen vuoden ajan, ennenkuin aate oli kypsynyt Etelä-Karjalassa. Alkunaapangoina kunnassakin maakunnassa olivat paikkakunnan yhtiöpiirit. Keskuksena tarkoitettu Etelä-Karjalan Nuorisoseura perustettiin Viipurilaisen Yhtiöpiiriosastokunnan toimesta v. 1890. Väitettiin, että tämän jälkeen alkoi paikallisten haaraosastojen eli nuorisoseurojen perustaminen.

Uudenkirkon nuorisoseura

Seuraavan vuoden tammikuussa perustettu Uudenkirkon nuorisoseura kuului viiden ensimmäisen paikkalisen seurain joukkoon. Etäiden lähtöiden mukaan seura olisi perustettu jo edellisen vuoden elokuussa. Perustavan kokouksen avaajana mainitaan seurakunnan kappalaisen poika, yhtiöpiirias Omi Kekoni. Kun myös kirkkoherra Sarrhin mainitaan olleen mukana seuran toiminnassa, ei täällä liene seurakunnan puolelta ollut vastustusta nuorisoseuratoiminnalle, kuten useilla muilla paikkakunnilla. Kun lisäksi seurassa vallitsi voimakas isänmaallinen henki, sai se osakseen myös vanhemman väen luottamuksen. Toimintamuotoja oli monia. Alusta saakka oli seurassa voimakasta kuoroharrastusta. Sekakuoron lisäksi toiminnassa oli mieskuoro »Sävel» ja naiskuoro »Sirkat». Kuorot loivat useita palkintoja esintyessään eri puolilla maata Kaasnavaihtuseuran sekä nuorisoseurojen laulujuhilla. Seurassa toimi myös torvisoittokeuhkia. Itäma »näytöskappaloitteen» järjestäminen runsaasti, ja olivat silloin set tilaisuudet erinäisiä ohjelmajamien ja kokousten välimuotoja. Myös urheilutoimintaa harrastettiin. Oman talon seura sai v. 1897. Kirjallista harrastusta näytteli päreitä osaa oma seuralehti Kirj, jossa otettiin kantaa moniin ajankohdaisiin kysymyksiin. Seuran perustettiin lukutuvan sekä kirjaston. Myöhemmin lukutupa ja kirjastoja perustettiin eri kyliin. Myös ohjelmaavertailuja suoritettiin eri puolilla pitäjää. Näin seura toiminnallaan valmistei tiedä uusien kyläseurojen syntymä.

Kyläseurojen synty

Kymmenen vuotta myöhemmin 1901 perustettiin pitäjän toinen nuorisoseura, Hallilan nuorisoseura Alku. Seuran perustaminen sattui tämän vuosisadan alun vaikeiden maan sortokauteen, jolloin rajoitettiin mm. paho- ja kokoonnuttavapautta. Seura joutui myös koettelemaan poliittisen kriisikauden, jona aikana osa jäsenistöstä erosi ja perusti paikkakunnalle työväenyhdistyksen.

Hallilan nuorisoseura toimi alussa taloissa ja kansakoululla, mutta sai oman talon jo v. 1904. Hallilassaakin oli varkat kuorovoimat, vilkasta näytelmätoimintaa, opinto-kerhoja, urheilutoimintaa, oma seuralehti sekä laaja kirjasto. Seura

raa on pidettävä paikkakunnallaan edelläkävijäseurana.

Vuosi 1905 eli ns. suurttakovuosi synnytti useita nuorisoseuroja Uudenkirkon eri kyliin. Rantaan, jolla sanomalla tarkoitettiin meren rantaan, nousi mm. kolme merkittävää nuorisoseuraa. Näistä Vammelin Nuorisoseura ja Vammelin Nuorisoseura mainitaan synnyneen vanhemman väen vastustuksesta huolimatta. Pian seura hankki oman talon ja urheilukentän. Sunnuntai- ja juhlaa järjestettiin myös aavan meren äärellä, jossa oli ihant juhlapaikat. Ohjelmien puolesta seura joutui usein sensuurin alaisiksi. Niinkuin nuorisoseuroja yleensä, täälläkin toimintaa kannusti vakaa isänmaallisuus. Seura karrutti itselleen laajan kirjaston, hoiti opinto-kerho-ohjelmia ja piti yllä laulukoroa. Yh:n aikana arvojen tarpeisiin käytetty seuratalo tuhoutui räjähdyksessä.

Rannan nuorisoseura Itäma kotipaikkakseen Anttalan, minkä johdosta seura yleisesti kutsuttiinkin Anttalan nuorisoseuraksi. Seuralle oli oma talo korkealla mella, jossa oli avara kantoala merelle, aavaa silmän kantamatonta. Vastarannalla hämmöttivät Inkeren rannat ja valjeen kanssa asuinpaikat. Paikkakunnan miehet tapasivat toistiaan kalastus- ja puuhoidusmatkoilla. Seura leki myös reitien Eestin suurilla laulujuhilla v. 1928. Toiminnassa, kuten yleensäkin nuorisoseurojen toiminnassa silloin, opettajat olivat kiinteästi mukana ohjaten laulukoroja, opinto-kerhoja, näytelmätoimintaa jne. Täälläkin seura omisti ison kirjaston. Seuran talon vierteen kangas palveli monipuolista urheilutoimintaa. Seura järjesti huomattavia kesä- ym. juhlia. Rantatardan valmistuttua myös liikkuvuus parani ja vierailuja täälläintettiin usein mm. Kolviostolle.

Inon nuorisoseura Vesa koki innostavan syntykautensa, olihan Uudenkirkon nuorisoseura jo usein tehnyt vierailuja ja järjestänyt juhlia paikkakunnalla, ja siten myös muokannut maaperää oman seuran synnylle. Seura sai kuitenkin kokea synnyssään vanhemman väen kovaa vastusta. Seura ei saanut hankittua omaa taloa, joten toiminta jamaantui ja loppui sittemmin kokonaan. Tämä puolestaan synnytti Marttalyhdistyksen paikkakunnalle. Nuorisoseura ehti kuitenkin lyhyenäkin aikana muokata mielialoja ja vastustuksista huolimatta tydyttää nuorten toiminnantarvetta. Vastustusta murrettiin rohkealla ja suoraviivaisella toiminnalla.

Äitiöpäivät Inon vanhalla rautateasemalla 1920-luvulla.

minnalla. Seura ehti hankkimaan mm. kirjaston.

Samana vuonna eli 1905 perustettiin vielä Vammelinjärven nuorisoseura, jossa myös kehittyi merkittävä seura paikkakunnalleen. Oman talon puutteesta rakennettiin ensin seuralle oma talo ja pian kohosi seuralle oma talo ja 1930 aikoihin saatiin hankittua iso huvila kahden hehtaarin tonttien neen. Välielämä poistamalla huvilasta saatiin riittävät toimittajat. Juhlaa järjestettiin runsaasti, ja väkeä niissä kävi kauempaa muistakin kylistä. Mm. äitiöpäiväjuhlasta muodostui merkittävä perinne. Opinto-kerho-ohjelmia ylläpidettiin ja näyteltiin ahkerasti.

Seuroja syntyi edelleen vuoden parin välillä. Viikkalan nuorisoseura Ranta ja pari muuta seuraa perustettiin v. 1907. Seuran alue oli aluksi melko laaja, käsittäen mm. Mestertjärven, kunnas tätä myöhemmin koulupitirneä. Opinto-kerho-ohjelmia ylläpidettiin ja näyteltiin ahkerasti. Seuroja syntyi edelleen vuoden parin välillä. Viikkalan nuorisoseura Ranta ja pari muuta seuraa perustettiin v. 1907. Seuran alue oli aluksi melko laaja, käsittäen mm. Mestertjärven, kunnas tätä myöhemmin koulupitirneä. Opinto-kerho-ohjelmia ylläpidettiin ja näyteltiin ahkerasti. Seuroja syntyi edelleen vuoden parin välillä. Viikkalan nuorisoseura Ranta ja pari muuta seuraa perustettiin v. 1907. Seuran alue oli aluksi melko laaja, käsittäen mm. Mestertjärven, kunnas tätä myöhemmin koulupitirneä. Opinto-kerho-ohjelmia ylläpidettiin ja näyteltiin ahkerasti.

Seuraava nuorisoseura oli perustettu v. 1907. Seuran piiriin kuului useita pitkikäisiä. Toiminnan muodostivat kokoukset, yleiset iltoimat, näytelmätoiminta ja opinto-kerhotyö. Seuralle oli oma talo kauniin Halolan järven rannalla. Juhlailaisuudet kokosivat talolle suuret yleisjoukot.

Kuten kaksi edellisellä nuorisoseuralla, perustettiin samana vuonna vielä Neulan nuorisoseura. Oman talon puutteesta kuitenkin seuran toimintamodu- lisaus. Myös läheinen Vammelinjärven nuorisoseura pystyi parem-

nin kokemaan paikkakunnan nuorista. Tilaisuuksia kuitenkin järjestettiin Neuvolaosastokin seuralle vuokratessa huvilassa. Ylläpidettiin mm. laulukoroa. Myöhemmin seuralle oli oma talokin, mutta toiminnan laimentuessa seura päätettiin lakkauttaa.

Seuraavana vuorossa oli pitäjän »yläpää». Kaukjärvi, jonne nuorisoseura Kipinä perustettiin v. 1908. Seura yhdisti täällä usean pitkäikäisen nuorisosa, joista kukin toi oman osuutensa seuran toimintaan. Eräinä vuosina esim. näytelmätoiminta oli erittäin vilkasta, toimittiin lehteä ja kartutettiin kirjasto. Seuralle oli oma talo Kaukjärven Kiskolassa. Seuran toiminta on mainittu suuriarvoisesti mm. sivistyksellisessä kuin poliittisessäkin mielessä tällä historiallisesti merkittävällä paikkakunnalla. Edelläkävijä seuran vuosisadan ensimmäisen kymmenluvun loppua kohti seura-kerho jatkuvasti ihmi. V. 1909 syntyi Kiristinjälän nuorisoseura Yritys, jonka alue muodostui niinkään muutamasta pitkäikäisestä. Toiminta koostui kokouksista, perheillanista ja juhlista. Laulukoro ja opinto-kerho kuuluvat kiinteästi toimintaan. Seuralle oli myös vaalimaton kirjasto. Oma talo sijaitti aivan Riesjärven tuntumassa.

Seuraavalla kymmenluvulla syntyi vielä kaksi nuorisoseuraa. Mestertjärven nuorisoseura Taimi perustettiin v. 1916. Seuran toiminta oli vilkasta alueen lähtien, joskin v. 1918 jälleksen täällä, kuten monissa muissaakin seuroissa, toiminta osin heikkeni suojeluskuntien vireyden johdosta. Nuorisoseura piti kuitenkin hyvin »pintansa». Parhaina vuosina mainitaan järjestetyin 25 juhlaa ja iltoimat sekä esitelyin 15 näytelmää. Opinto-kerho liittyi tiivistä ohjelmaan. Ylläpidettiin myös laulukoroa, opinto-kerhoja ja urheilutoimintaa. Seuralle oli alkaheuttomina vaatimattomampi toimipaikka Mestertjärven rannalla, mutta myöhemmin saatiin uusi talo rautateaseman ihelisyteen. Raadan valmistumisen vilkaistutti täälläkin suuresti paikkakunnan elämää.

Seuraavana vuonna eli 1917 perustettiin Toivolan-Sortavalan nuorisoseura Alku. Seura syntyi aikana, joka oli vakava ja uhkaava. Oleva tilanne herätti nuoret aatteelliseen lyöhdön ja toimintaan. Tosin ranta-alueella oli jo nuorisoseuroja, mutta laajan alueeseen uusi seura toi kaivatua parannusta. Seuralle ei ollut omaa talon, joten kansakoulu oli usein seuran käytössä. Kouluun pidettiin perheillan vudessa. Seuralle oli vaatimaton

kirjasto ja siinänselkesti ilmestyvä seuralehti.

Vilmeisin perustettu nuorisoseura Uudellakirkolla oli Leislinän nuorisoseura Pyrintö, jonka syntysanat lausutiin v. 1928. Seura ympärvivät jo muutamain voimakkaat naapuriseurat, joten sille ei ollut mahdollisuksia kovin mittaviin tuloksiin. Toiminnassa oli kuitenkin opinto-kerho, toimittiin omaa lehteä ja kartuettiin kirjasto. Kokouksia ja iltoimia pidettiin ja esitettiin näytelmiä.

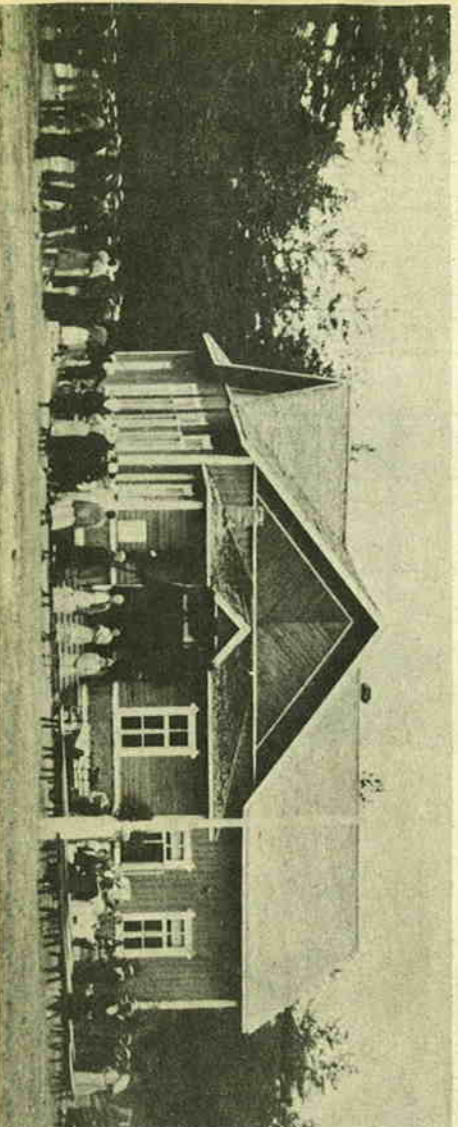
Yleinen vaikutus.

Yleisesti voidaan todeta nuorisoseurojen suorittaneen merkittävää herätys- ja kasvatus-työtä niin Uudellakirkolla kuin koko Karjalassa. Ne loivat maaperää uudistuksille maamme itenäistymiselle ja kaikkinaiselle kehitykselle. Toiminta kasvatti vastuuta ja yhteishenkeä. Nuorisoseurojen piiristä tai vaikutuksesta syntyivät myös monet erikoisseurat ja harrastukset. Näistä mainittakoon mm. raittiusseurat, marttayhdistykset, maamiesseurat ja pienviljelijäyhdistykset sekä urheiluseurat. Syntyivät myös poliittisia seuroja, mutta parempia vastakohtia ei ilmennyt. Samoja henkilöitä oli mukana eri seurojen toiminnassa. Nuorisoseurat edistivät suuresti myös erilaisia hankkeita, joista tässä mainittakoon mm. kansanopiston saaminen Uudellakirkolle.

Kokonaiskuvan saamiseksi lienee syytä mainita myös ne nuorisoseurat, jotka perustettiin saman aikaisesti jo mainittujen kanssa, mutta jotka myöhemmin jäivät Uudestakirkosta erotettuna Kannljärven pitäjään. Nämä olivat Kannljärven nuorisoseura ja Mustanjärven nuorisoseura, jotka perustettiin v. 1902. Tyrisvään nuorisoseura 1906, Hötösälän nuorisoseura 1911 ja Hämeenkyliän nuorisoseura 1913. Myös Uudenkirkon kansanopiston (myöhemmin Kansanjärven) toveriliitto, perustettu v. 1902, kuului yhtenä nuorisoseurojen joukkoon.

Muistikuvia

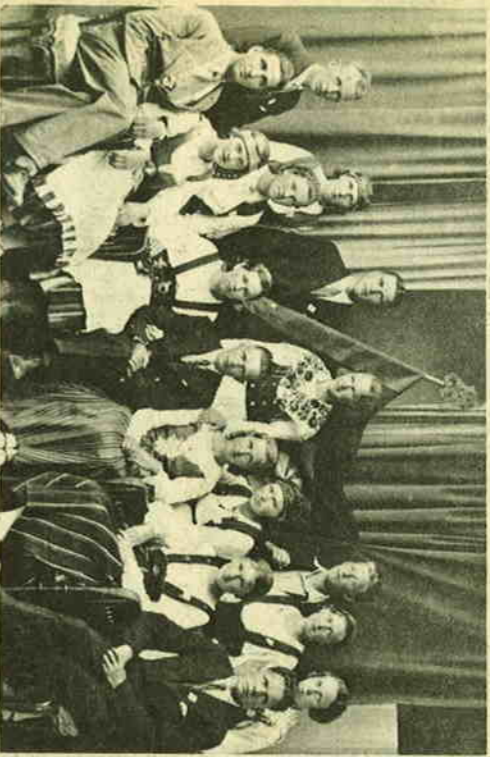
Iise lähdin syksyllä 1939 evakoon 10-vuotiaana, joten omai kokemukseni nuorisoseurojen toiminnasta siellä ovat varsin vähäiset. Muistan kuitenkin elävästi, kun Mestertjärven kansakoulun vierteen rakennettiin uutta nuorisoseurantalaa. Koulutuntien päätyttyä alakoulussa kierrettiin aina talon kautta, jossa kuitukopin puumelehtäätivät aina »pitkukoijat luke-man läksyjä». Erästä tällaisesta äkkilähdöstä on vieläkin arpi niskassa. Talo valmistui käytiin sivousstakool, vietiin kotimetsästä korkea lippusalko ja istuttiin tär-

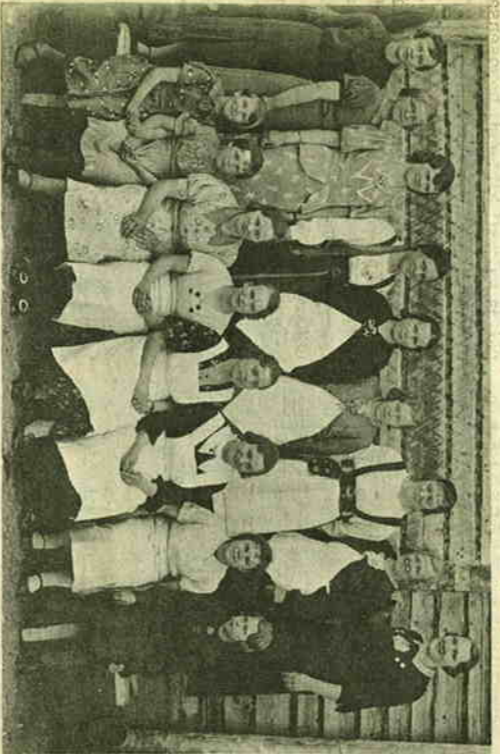
Vammelinjärven nuorisoseuratalo, joka tuhoutui Yh:n aikana.

Leistiän nuorisoseuran opintokerho v. 1930.

Vammeljoen nuorisoseuralaiset maakuntajuhlilla Viipurissa v. 1930.

Vammeljärven nuorisoseuran äitienpäiväjuhlan järjestäjät.

HERMAN PARKKARI:

Kulkuneuvot ja liikenne

Uudenkirkon pitäjä oli liikenteen kannalta verrattain edullisessa asemassa, ottaen huomioon, että pitäjä sijaitsee Viipuri-Pietarin radan kahden puolen vuodesta 1870, jolloin kyseessä oleva rata vihittiin. Terijoki-Koiviston radan valmistuttua v. 1916 oli pitäjän radan välissä, Viipuri-Pietarin radasta oli Uudenkirkon pitäjän alueella asemat ja pysäkit Tyrisevä (sitrety), Mustamäki, Uusi-kirkko (nimi muuttui Kanneljärveksi) ja Lounatjoki. Kun Kanneljärven kunta muodostui itsenäiseksi, ei mainittu rata kuulunut enää pitäjän alueelle. Terijoki-Koiviston radalla oli suuri merkitys eritoten rantakylän asukkaille, matkustettaessa Kannaksen kaupunkien Terijoelle tai Koiviston kauppakeskukseen. Koivisto-Viipurin radan valmistuttua oli myös suora yhteys Viipuriin. Koiviston radasta, kuten vähiä Terijoki-Koiviston nimettiin, kuului n. 40 kilometrin pituudella Uudenkirkon alueelle, pysäkit ja asemat olivat: Vammeljoki, Ino, Mesterjärvi, Jäppilä ja Naavrisjärvi. Pitäjän tieverkosto oli verrattain taaja, niin pituus kuin polkittaisuussuhteen, joten kulku rautateasemille ei tuottanut hankaluuksia. Hevoskyyti oli yleisä, mutta viime vuosissään lopputuolijalla alkoyvat Uudenkirkon teille ilmestyvä ensimmäiset autotkin, nämäkin vain yksityiskäytössä olevia.

Kulut pitkät ajat ennenkuin auto-liikennettä alettiin ammattimaisesti harjoittaa. Vuonna 1914 mainitaan ensimmäisenä Mikko Nikkasen ja Summian yhteisesti hoidettua liikennettä. Linja-auto-liikenne alkoi vähän myöhemmin linjalla Terijoki-Uusikirkko-Viipuri, harjoittajana Tatu Indhen. Samoihin aikoihin ryhtyi Yllie Kurppa harjoittamaan linjalla Hällä-Uusikirkko-Kanneljärvi auto-, post- ja liikennettä. Kuljetajana oli Paavo Pohjalainen, joka ryhtyi myöhemmin itsenäisesti harjoittamaan ammattimaisesti kuorma- ja linja-auto liikennettä linjalla Hällä-Kaukjarvi-Viipuri, alussa kerran myöhemmin kahdeksi päivässä. Henkilöauto liikenteen harjoittajista mainittakoon myöhemmin Hällässa Streitsman, Sievers ja Muurman, kirkolla Lauri Vikström, Metsäkylässä Antti Ranki, Kaukjarvella Salomon Hävri ja Vilho Mellanen, Naohman ja Ville Parkkarin linja-auto Rastavilla kesäisin harjoitti liikennettä linjalla Kiivennappa-Terijoki-Sor-tavala ja henkilöauto milloin minhin tarvis oli. Myös linja-autot kuljivat linjalla Terijoki-Ino-Viipuri v. Juustin omistuksessa, myöhemmin samalla linjalla Tahvo Vikström liikennöi. Myöhemmin sekä auto että linja joutuivat Viipurin Linja-Auto Osakeyhtiön kätköön. Ennen sotia oli linja-autoliikenne erittäin vilkasta linjalla Terijoki-Viipuri, neijä viisi vuokoi toimintaansa Vammeljoen nuorisoseurana Hällässa. Seurala on ollut Hällässa ja kerhotoimintaa Kirstinällä ja Rannan nuorisoseurat eivät jatkaneet varsinasta toimintaansa soden jälkeen, vaan huovuttivat mm. korvausvaransa keskusseuran hoitoon.

Valteriksen on ollut ussikirkkolaisen nuorisoseurayön 80-vuotis-taival. Työssä on koettu paljon vaastuksia, sortoa, sodan ankeutta ja siirtolaisuutta. Mutta työhön on sisällynyt myös ilon päiviä ja us-olleet osana Karjalain heimon evakoa tulevana. Nuorisoseurat ovat sisällyneet myös ilon päiviä ja us-olleet osana Karjalain heimon evakoa tulevana. Nuorisoseurat ovat sisällyneet myös ilon päiviä ja us-olleet osana Karjalain heimon evakoa tulevana. Nuorisoseurat ovat sisällyneet myös ilon päiviä ja us-olleet osana Karjalain heimon evakoa tulevana.

roa päivässä, jota liikennettä vä- littävä Viipurin Linja Oy:n autot. Polkupyöriä alkoi myös näkyä viime vuosisadan lopputuolijalla pitäjämme eri teillä. Monista polkupyöristä tuntuivat ihmeeltä, mitenkä ne kestävätpystyessä kahdella pyörällä. Polkupyörä oli alussa sellainen herrojen kapine, joka ei soveltunut talonpojan tarpeisiin. Ajan ollen ne alkoivat yleistyä, ensin virkamiesten käyttöön, postinkuljettajille ja poliisille, myöhemmin katsoivat monet ne tarpeelliseksi niin töissä kuin toimissa käymistä varten sekä huvitajilla. Ennen sotia oli polkupyöriä käytetty verrattain yleisä. Huvitalojen seinävieret olivat täynnä niiden miesten kuin naistenkin pyöriä, sillä miesten pyörien lisäksi alettiin valmistaa myös naisten pyöriä. Kulku näillä sujui hyvin valkaka polkua pitkin.

Aijai ko akkai kuol, kuka min nyt nostaa hevose selkää. (Uusikirkko)

KANSANSOITTAJIA TOIVOLAN KYLÄSSÄ

Toivola, pieni rantakylä Uudella-kirkolla, sai tukea asukkaikseen paljon kansansoittajia. Sai sanoa, että puoleessa kylän taloista löytyi joku soitonharrastaja. Viulu eli violi, kuten sitä sanottiin, oli pääsoittimena 1800-luvulla, mutta sitten jo kaksirivisenä harrutettiin. Vanhemmista soitonlaitajista nousevat mieleen Muurisen veljekset, Salomon, Niklaus ja Aleksanteri sekä Mikkelin jokainen heistä jokinakin peili soitin, mutta Salomon kintyi myöhemmin yksinomaan urkuharmooniin. Häidän lisäksi soitteli viuluu myös Hanno Toivonen, jonka kolmesta pojasta tuli myös viulumsoittajia, Erikistä, Anttonista ja Feeliksestä. Viime-maahittu nuorimpina omaksui jo polkikasena harrutit soiton taidonkin. Lempiäsen veljekset Jalmari ja Feeliksin tunnettiin myös vanhemman polven soitajina, samoin Kalle Toivonen. Isenäisyentämme alkuvuosina astui "areenalle" yhä uusia soitattajia: Lauri Muurinen, Iivari Gotschack, Väinö Spänmät, Kalle Teeri, Kaarlo Toivonen, Erkki Muurinen, Mauno Muurinen, Pekka Urjef, Ale Urjef.

- Kansansoittajat olivat itseopijainetta, telttävästi ei kukaan heistä ollut saanut koulutusta alalle. Niinpä totuttinkin pitämäänsä selviönä, että soitotaito oli veressä, keltä se oli.

- Patisi edellämainittuja oli viejä monia soitotehtoisia kylässä, mutta nämä mainitut esiintyivät julka-

Jo piisas

Uudenkirkon Toivolastrakaupias Salomon Muurinen oli kirkkoväeräti ja siinä omhaisuudessa joutui kantamaan kolehtia kirkossa. Vaikka kirkkomatkaa oli 27 km, käytiin taloista hevossella kirkossa joka pyhä. Hevonen oli sama aha, "kirkkohevonen" Polle, mutta kirkossa käynnissä vuorolettiin väk- rikkaan perheen kesken. Salomon Muurisen pojainpoika, Leo Allan, oli innokas hevosties vähäisestä kuudesta ikävuodestaan huolimatta ja käytti usein mukaan kirkkomat- kalle. Niinpä sattui kerran, että äijä otti tämän pojainpoikansa muk- kaansa kahdenpärittäisen pyhäpä- kirkossa, vaan seurasi valppaasti tapahtumia, vaikka vakaana ja hil- jaisuutensa ei nistää paljon mu- huunt. Mutta kaksi perättäistä kirkkomatkaa lienee polkua kyläs- tyttäneet, koska toiselta matkalta palatessaan julisti mulle perheei- le:

Nyt ei mei äijän kans ennää huoli mannä kirkkoo, ko äijä on saant jo kaks pumasta pussillista rahaa. Mielki panna häne pussihee kym- menä penni. - E s t e r M a r j a m a a.

sisä tlaisuuskuissa myös omaa kylää kaupempana. "A, Toivolaas o ain soitattaji, hötä siltijää ko stenti sateheet", oli tapana sanoa. Oh selvä, että niin on ollut ja niin on aina oleva. Niin uskottiin, mutta toistin kävi. Sotä hävitti kylän ja ha- jotti soitattajat sinne tänne. Mikäpä ollisikaan kestävää tässä muuttu- vassa maailmassa. - E s t e r M a r j a m a a.

Välitka Uudellakirkolla.

Siitä, miten nuorisoseurtoiminta ehti edyä sinä välikaikana, jolloin oliin Uudellakirkolla v. 1941-44, ei ole tarkkoja tietoja. Keskus- seuran tilastojen mukaan esim. v. 1943 oli jo 150 etäikärijalaisista nuorisoseuraa pitänyt vuosikokouk- sissa ja 130 opintokerhoa aloitta- nut toimintansa. Ehkä niiden jou- kossa oli jokin ussikirkkoaiheinen seura. Ainakin Kirstinällä nuorisoseuran kohdalla mainitaan, että seurassa suunniteltiin jo uuden ta- lon rakentamista pottetun tilalle.

Sodien jälkeinen aika.

Sodien jälkeinen aika uusilla asuinpiioilla ansaittisi avian oman erillisen kirjoituksen. Tässä väin siitään lyhyesti. Siellä missä seu- rojen jäseniä asettui enemmän sa- malle paikkakunnalle, lähti ensien seuran toiminta kuin itsestään jäl- leen käynnin. Seura oli yhdistäjä, joka muodosti läheisen ja koti- sen piirin. Se oli voiman antaja noina vaikeina aikoina. Kalkki uu- sikirkkolaisistaan nuorisoseurat eivät jatkaneet toimintaansa. Ohi- han tapauksia, että samalle paik- kakunnalle sattui useampia joko ussikirkkolaisia tai muita karja- laisia nuorisoseuroja ja niin kai- kille ei ollut mahdollisuksia pi- tempiaikaiseen toimintaan. Kun li- säksi useiden seurojen kohdalla en- tinen jäsenistö joutui hajalleen, jopa pitkienkin välimatkojen pääl- hän, tuotti se yllivomaisia vaikeu- sia. Näistä seuroista voitaneen mainita Vitikkalan Ns. Sauvossa Uudenkirkon Ns. Hällässa (on täytännyt tänä vuonna 80 vuotta) ja Vammeljärven Ns. Somerolla. Hällän Ns. jatkaa edelleen Per- niossä ja täytätä tulevana syksynä 70 vuotta. Toiminta ei viime vuo- sina ole kovin vilkasta ollut. Li- kuma- ja opintokerhotoiminta on viimeksi ollut esillä Mesterjärven Ns. on mm. opintokerhon muodossa jatkanut toimintaansa Sauvossa. Vammelsuun-Metsäkyvän Ns. jat-

Uudenkirkon pitäjä oli liikenteen kannalta verrattain edullisessa asemassa, ottaen huomioon, että pitäjä sijaitsee Viipuri-Pietarin radan kahden puolen vuodesta 1870, jolloin kyseessä oleva rata vihittiin. Terijoki-Koiviston radan valmistuttua v. 1916 oli pitäjän radan välissä, Viipuri-Pietarin radasta oli Uudenkirkon pitäjän alueella asemat ja pysäkit Tyrisevä (sitrety), Mustamäki, Uusi-kirkko (nimi muuttui Kanneljärveksi) ja Lounatjoki. Kun Kanneljärven kunta muodostui itsenäiseksi, ei mainittu rata kuulunut enää pitäjän alueelle. Terijoki-Koiviston radalla oli suuri merkitys eritoten rantakylän asukkaille, matkustettaessa Kannaksen kaupunkien Terijoelle tai Koiviston kauppakeskukseen. Koivisto-Viipurin radan valmistuttua oli myös suora yhteys Viipuriin. Koiviston radasta, kuten vähiä Terijoki-Koiviston nimettiin, kuului n. 40 kilometrin pituudella Uudenkirkon alueelle, pysäkit ja asemat olivat: Vammeljoki, Ino, Mesterjärvi, Jäppilä ja Naavrisjärvi. Pitäjän tieverkosto oli verrattain taaja, niin pituus kuin polkittaisuussuhteen, joten kulku rautateasemille ei tuottanut hankaluuksia. Hevoskyyti oli yleisä, mutta viime vuosissään lopputuolijalla alkoyvat Uudenkirkon teille ilmestyvä ensimmäiset autotkin, nämäkin vain yksityiskäytössä olevia.

Emigrantteja Uudellakirkolla

Venäjän rajan menytä kiinni jai Uudellekirkolle ja moniin muhin Kan-paksen piijäin suuri määrä ulkomaalaisia asujainmisto. Maanviljeijä Ernst Steffen on kertomtu, mitekä monet perheet paetessaan Venäjän valtakunnousterotta, mikä kohdisti suurimmaksi osaksi rikkaisiin ja yhtiäisiin, olivat omellisia saadessaan turvapaikan Suomessa. Useim-milla peheistä oli täällä ennestään oma maapaitka kesänviettoa varten, ainakin huvia ja tontti, mutta toisilla oli isompiakin kiinteistöjä. Suurin osa emigrantteista halusi jäädä Suomeen lopullisesti, mutta varojen vähi-tellen loppuessa ja keltatidon puurtussa oli monen pakko muuttaa mu-hin mainin, enien ekkä muutajia oli Ranskaan ranskankielen taitoisina, mutta myöskin muhin mainin. Akuvuosinaan monet heistä myivät mu-kaan saamaan kult- ja hopeasineitä ja muita kalenkuksaan, mutta näiden loputtua alkoi monelle sangen nuiikka aika. Kotikielemä perheissä oli ylei-esti venäjä, mutta suuri osa oli myös sak-salaisperheitä, jissa kotikielemä oli saksankieli venäjänkielten rinnalla. Yhtiäsojperheissä, kuten esim. Botki-nat, ruhtinas Meschersky ym, oli ranskankielet kotikieletä.

Emigrantteista osa oli jo ennes-tään Suomen kansalaisia, nuoret pääsivät 24 vuotta täytettyään "sunt. koht. mukavaasti", kuten Ernst Steffen asian ilmaisi, maamme kansalaisiksi, mutta vai-hempi polvi ensin epäri hakea Suomen kansalaisoikeuksia, eikä heitä mellellään otettuakaan. Vas-ta vään ennen talvisotaa ja sen jälkeenkän hakivat Suomen kan-salaisuuden saadaksesen korvaus-sen Kannakselle jääneestä omai-sundeestaan, jota ei ulkomaalaisille myönnetty.

Steffin lapsuntensa vettäneet kasvoivat yhdessä kylän tyttöjen ja poikien kanssa miteenkään muutoin eristäytymättä kuin että talvisin heillä oli omat koulunsa esim. Li-l-kolan kylässä, joka toimi sisäöp-pilatoiksena, Jouluna, jolloin oli pitempi loma-aika, yhdessä taas julittikin kotikylässä. Nuoremmat ikäluokat joutuivat mukaan talviso-taan, ollen heistä erinomaista apua esim. tulkkeina sotavankien kes-kuudessa.

Osa emigrantteista jäi lopullises-ti "passilla eläijiksi" ja samoin esim. Ranskaan muuttaneet ovat edelleenkin "passilla eläjiä".

Maanviljeijä Vilho Lempi-äinen Uudellakalasta kertoi koti-kylässään olleen pakolaisturvran aikana vastaanottopalkan, jossa Pietarista paenneet saivat ruokaa siivota itsensä pakomatkan jälkeen ja levätä jonkin aikaa, jonka jäl-keen jatkoivat matkansa, useim-mat suoraan Ranskaan ym lopulli-esti jäädäkseen.

Rouva Alma Sinkko on muisteellut lapsen silmin ja muis-tikuvin Kirjavalan kylässä asuneita emigrantteja seuraavasti: Kirjavaa ja monivaihteista se oli. Näimme sen lapsen silmillä. Näimme entiset upporikkaat venä-läiset köyhtyneinä, mutta silti hei-hin katsottiin kunnioittavasti. Hei-dän olemuksessaan oli jotain hie-noa, kulttuuripiitoista ja me lapset näimme heidät ikäänkuin korok-keella.

Kylän laidalla asui eräs erittäin komea, pitkä, tulleilimeinen venä-läinen herra Krieh. Riitiksi me lapset häntä kutsuimme. Herra oli toiminut autohehaan insinööriä Venäjällä, mutta paennut Suomeen

omistamalleen maatilalle. Pitkillä oli komea rotukoira ja kun lapsena kuljimme heidän ohihseen niity-lemme, haukkui koira meitä kun siitiä kuljimme, oli sydämemme pysähtyä pelosta, vaikka koira oli aina keijussa kiinni. Rittin elämä-ni oli vaarasta, heilähän oli onna maaita karjoiheen kaikkineen. Ai-kulsenä kuulin, että kirjailija Mak-sim Gorki asui huvilassa, jossa myöhemmin oli Neuvolan kansa-koira ja johon oli talvisodan jälkeen perustettu väitöskäisten asujen toimesta Maksim Gorkin museo.

Erikoisena hyvän muistan venäjäi-ksen kenraalittaren. Häntä kutsu-tiin rouva Timurova, vaan me lap-set kutsuimme kissarouvaksi. Hän asui yksin ja omisti paljon kissoja. Tuttavat kertoivat kuulleensa, kun hän hiljaisella mutta kimeällä ää-nellään aina kutsui itäisten kisso-jaan luokseen sisälle. Hän osasi puhua huonosti suomenkieltä. Hän kertoi mehenstä olleen venäläinen kenraali ja kuoli punakapinassa Viipurissa. Tästä hän kertoi ihan sydäntä särkävääti vaihtaan. Se oli traaginen tarina meidän laisten kuultavaksi ja muistamme sen ai-na. Tämä rouva oli pieni ihmisen. Hänen ihonsa oli tuhkan harmaa, jollaiseksi ihon mence, jos ei huo-lehnut puhtaudesta pitkin aikoi-hin. Hän tuoksahiti tympeästi haj-uvedellä. Tässä miehi, mistä hän sai elantonsa ja luulen, että kunta avusti häntä.

Lähelläimme asui myös melko umnikko venäläinen leskirouva Nylander. Hän oli taitava pukun-pekijä, isäni puhui auttavasti venä-jäinkielä hänen kanssa. Hän oli ihastuttava ihmisen. Kun me lapset veinme hänelle sienä, antoi hän aina meille jotakin parempaa, ku-ten keksiä ja sen päälle ihanaa marjasosetta. Tai siten namusia. Hänelle keipasivat sellaiset sienet ja tatt, joita me nimittelimme kakkariteiksi. Uskoa sopiai, että me lapset vierailimme aivan luvatto-man usein hänen luonaan vieden sienä ja kukkia ym löydöksi-ämme.

Kun lähdimme evakkotalpaaleille samanlaisesti Marita-sisareni kanssa, oli rva Nylander meidän

pitäillämme, taputti meitä olka-päätään, itkiimme kaikki kolme, hän toivotti meille hyvää matkaa ja sanoi, ettei hän lähde minnekään ja että Jumala suojelee, hän näkee kakkialle. Usein sisarimme kans-sa muisteillimme tuota rouvaa ja ky-syimme itseillämme, missä matkaa hän olli, silloin kun itse olliimme turvallisesti evakuoitu Kouvatsalle Satakunntaan.

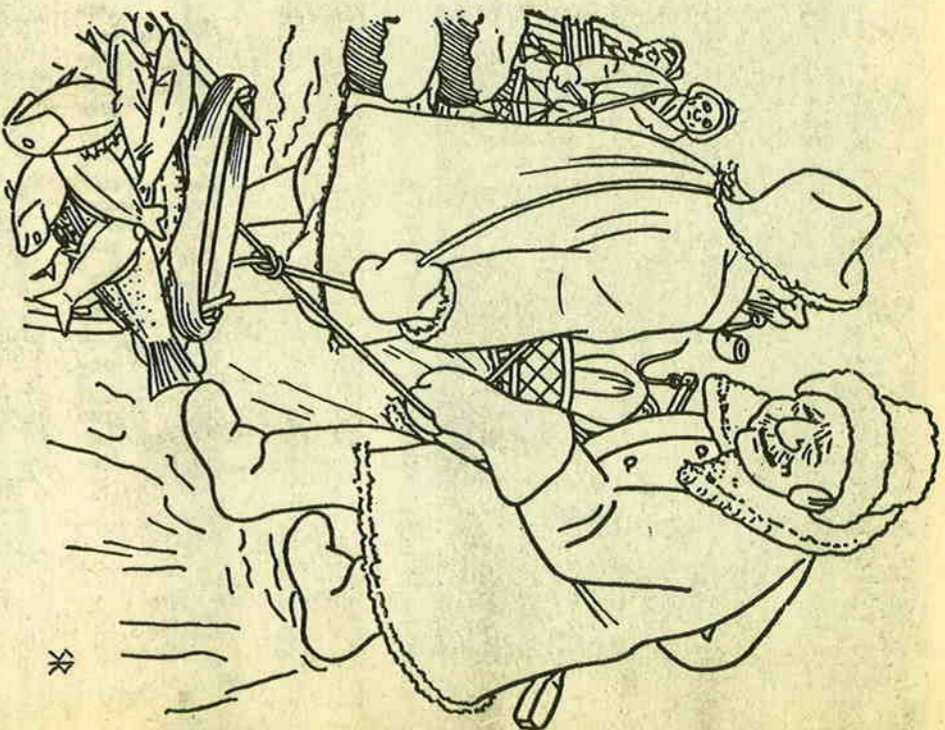
Rouva Nylanderin hyvä ystävä oli täysin umnikko venäläinen rouva Morosov, joka asui Sykälän kyläs-sä ja kävi usein hänen luonaan. Rouva Morosov oli pitkä ja lauha ihminen ja me lapseltaas kutsuim-me häntä pitkärouvaksi. Kun hän kulki maata viiltävässä haamees-saan, oli hänen ryhtiänsä kaadehiti-tavan kaunis ja askelet joustava. Kun hän kietoi pänsä ympärille pitkän kapean pitsiliinan, näyttävä hänen kasvonsa hyvin laihoilta. Hän oli ihminen, jonka käsiyötäitö oli vertaansa vailla korvottomipussa. Siihen taitoon yltää tänä päivänä tuskin monikään.

Yhteistä kaikille näille kyläimme venäläisille oli, että he ovat alkoi-naan kuulleet venäläiseen siviä-tyneistöön. Heitä ei voi sivuttaa muistoissakaan tuntematta suurta kunnioitusta heitä kohtaan. Kyläs-sämme oli autioituneita taloja Ve-näjänvalian ajoilta. Niiden puutar-hoissa kukoistivat keväisin vilho-menapunn ja jasmimpuksaan ku-kat. Oli kaunis kasveluuea ja ihanaat puutarhat polkuvuon ja puistoineen, jotka tosin nurmetui-vat ja villiintyivät kasvussa. Ne henkivät omalla tavallaan roman-tiikkaa ja sitä henkua, mikä on sykkinyt muhaisten ruhtinatarien sydämissä.

Muistan kunka haaveellisena kuljeskelimme itsekin siellä Res-nevskin puistossa. Puisto oli noin hehtaarin laajuisen ja nelikulmaisen. Siitä reunustivat kuusipunkuja-lemmet, siellä ne olivat. Pusuupisto ja Lemmenlaakso. Puistossa sijaitsi kaksi autotaloa ja siime mentin tytöskallia usein jenkkaa ja ma-surkkaa opettelemaan. Itse ralla-tettiin tahta: "Aiti se mua tuuditi, liikutti, kirkutti ..." Sillä sen rytmin löysimme.

Kannaksella siirrettyjä autioita-loja löytyy tänäkin päivänä tääl-tä muualta Suomesta austeituna. Ne olivat pitshuviloita koristeel-lisine päälly- ja ikkunaleikkauksi-neen kuin satulimajoja torneineen ja värillisine ikkunalaesineen. Ky-lämme oli kuin romanittikan lehto. Muutamia vuosia sitten edesmen-nyt kirjailija Elis A P u k o n e n on muisteellut kotipaikkakunnansa huvila-asutuksen alkoja tähän ta-paan:

- 19, vuosisata alkoi muillistaa koko Kannaksen järvine rantaelä-mää vierasmaalaistilla huviloilla. Rieskjärvin olin tähän tarkoituk-seen hyvin sovelias. Sillä oli emi-n-mukseen kirjasovelliset hiekkasoh-jaiset rannat, kaunitt rantaanise-mat viehekele lehtipuuineen. Ei siis ollut ihme, jos nämä rannat kansoittuivat pietarilaista, kan-sainvälisessä hienostosta kesäku-niksi ja huviloita kohoisi rannoille kuin sienä sateella. Oli mutamia ns. "novejaktin", järven pohjois-puolella, Sinkkolan kylässä asui ruhtinas Meschterskij, leppoisia herra, joka perheineen suhtautui erinomaisesti paikkakunnan suo-malaisväestön kanssa. Päthissäsi asui vuosisadan vaihteessa vielä kenraali Tshaisnikof, josta kansa käytti nimitystä "Saismekkakuo" sekä hänen hyvin suosittu rou-vansa. Nämä myivät tai lahjoitti-veen ruhtinas Dekoruginin, mutta myöhemmin hekin muuttivat pois. Päthissäsi oli myöskin professori Botkinin, keisari Aleksanteri III:n henkiläkkärin hovii. Tämä "Potki-na-ukko", kuten kansa sanoi, oli

Nii tuttu mies, nii tuttu mies, mut ku ei tunne ni ei tunne. (Usikirkko)

ENTISAJAN ELOA JA OILOA

Maanviljeijä J u h a n a N i k k a - n e n, joka kuuntele tuuneta Silta-vouvi Jussi, 87-vuotias teräsvaari, muistelee vanhoja seuraavaan ta-paan:

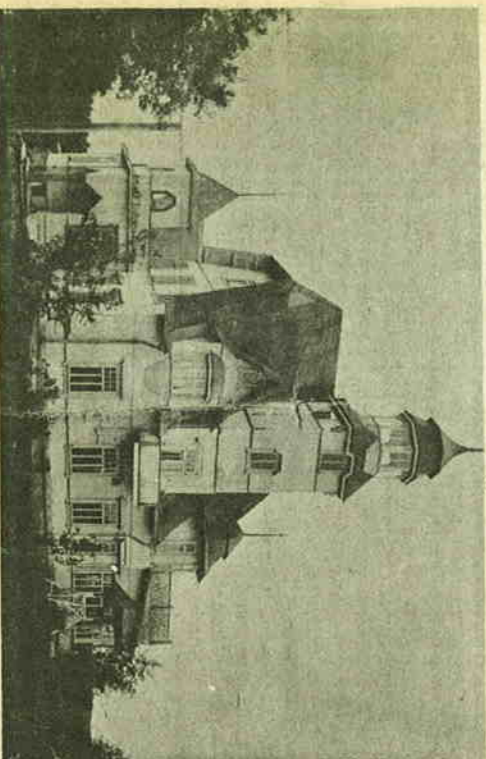
- Morsian otti kihlat vastaan. Seuraavana pyhäänä oli tupakaiset, johon sulhanen tuli suuren puhe-miesjoukon kera mukanaan pus-sillinen tupakkaa, oli lehtitupakkaa ja nuuskaa, jota vanhemmat mie-het maisteltivat. Nuoret tanssivat ja keksivät suhaseita mahdollisim-man nojovia pilkkalautuja. Aitini sanoi ensimmäisestä suhaseestaan laulemu: "Muutten on sulhanen kylli komea, mutt' o llaa pitkäät pol-vet, eikä nauta rikkautta kuin he-vosia kolme".

Naapurin Ville oli kuuluttetu erään tytön kanssa, mutta leskiäi-tinsä pakotuksesta joutui hän et-simään toisen morsiamen. Pojat lauloivat: "Suotataa Ville on sulha-nen, ko vanha eukko ellää, eihän meijä pojilla oo kahta eukkoo kel-lää".

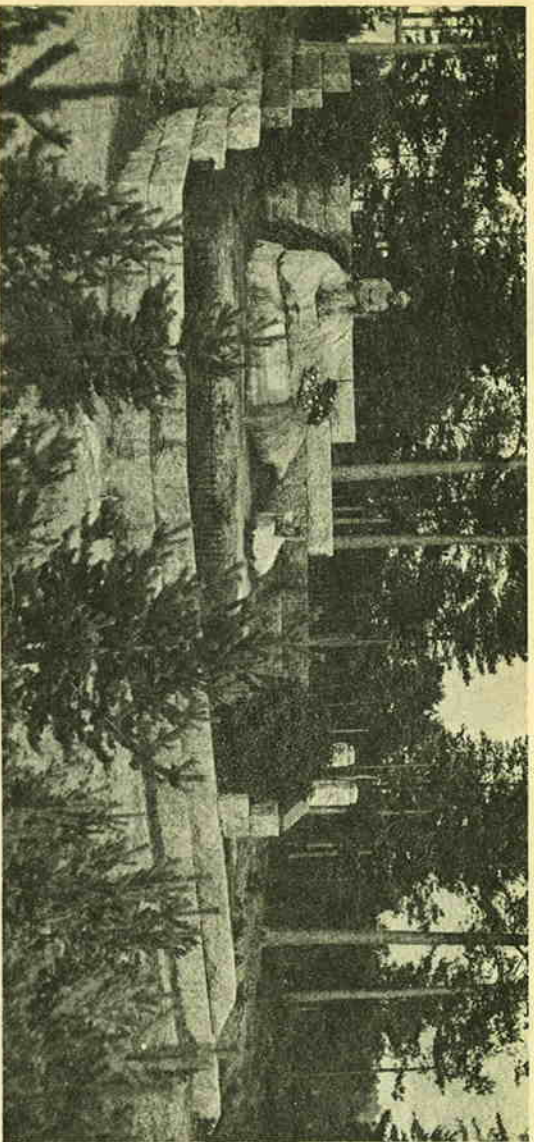
Setäni kosi Tyrieväitä morsian-ta itselleen ja pelkäsi, että pistä-vät hänelle "länget pahaan". Vält-täkkeeseen tätä hän lähni alkaisin pyhäamuna tupakaisille. Setä oli jo nuorena paljaspää, joten hänes-tä laulettiin: "Kas tää pakana pal-jaspää, jonkkus tänne lounahalla". Salomon Olkkonen kosi lisäkin Lovtssaa ja olivat menossa pappi-laan. Kusta Lindqvist huomasii hei-lää".

koko ympäristön suomalaistenkin lääkäri, jonka apuun turvauduttiin läheltä ja kaukaa ja aina oli kun-tuisa professori valmis auttamaan, milloin vain täällä maalla oli. Täs-sä hovissa on aikoinaan viettänyt kesieän mm. kuuluisa tanssijatar Anna Pavlova ja käynyt ummassa Rieskjärvenessä. Kaunitt veneiläit-u-rit kymmenne veneineen sekä ui-makopit koristivat niinä aikoina Rieskjärven rantoja, parasolliit kukkivat ja hiemo nauvesti tuoksu, soivat venäjän, ranskan, saksan ja monet muut vätkäkielet, kimpunoiivat tummuuna iltoina värikkäät rake-tit talvazalla ja suurien puistojen värikkäät paperilyhdyt, soi soitto ja laulu järvelleä.

Huvilakausi loppui vuoteen 1918, vierat kielet ja päivänvarjot kato-sivat rannoilta, mutta suomalaisen nuorisoo kansoitti edelleen Riesk-järven rannat.

Neuvolan kylässä sijainnut huvila, jonka todellinen vapaherratar Orlov myi vuonna 1930 edustajia Karmalle. Kuvan lapsuuskodistaan lähetti temestari Olavi Kärrä Kemijärveltä.

Rakkauden hauta.

RAUHA MÄÄTTÄNEN:

Uudenkirkon itäisen kulman matkailunähtävyyksistä

Uudenkirkon pitäjän itä- etelä- kärkeä, joka rajoittui Suomentien- teen, ja Kivenaavan ja Terijoen pitäjiin, oli hyvin monessa suhteessa värikäs ja mieleenkiinnittävän, siinänsä, liikeneyhteyksiensä, nähtävyyksiensä ja elinkeinoelämän- nähtävyyksiensä vuoksi. Siellä valutti vetäisin Suo- menlahteen tummapihtainen, rehe- väntainen, kirkasvetinen Vamm- elinjoki, joka sai alkunsa Vammel- järvestä, ja Raivolan Rosivasta — Muotolanjoki — yhtyen Vanhan- sahan kohdalla. Jo vanhat tiesivat kerton kartoita jokivarren ma- nelikkasta menneisyydestä, jolloin Vammeloisuus oli ollut vil- kas satama, johon laivat olivat tuoneet ja vieneet tavaroitaan me- rien takaa.

Raivolassa kerrottiin olleen rau- taitohdas, jonka tuotteita hevoska- ravaani kuljettivat Vammeloisun satamaan, rautamalmia laivoilla, Leistikössä oli ollut lasteohdas, jo- hon tarvittavaa, valkoista lasihiek- kaa oli purettu rantaan, ja kulje- kka oli edelleen, ja Vanhallaasahalla kerrottiin olleen paperitehtaan, missä vielä isänniksi oli ollut työ- sä, ja muumoni kertoi olleensa seuramassa miten suola puret- tiin laivasta rantaan. Suola oli runnassa irrallaan ja lapioitiin myös irrallisena maalle.

En yrittä kerton tätä vitralislin asiatehtoihin pohjautuvana, vaan sellaisena kuin sen kuuli, näki ja koki, vaikka seudun tehtaisista to- sin löytyy oikeita asakirjateho- jakin, ja sitäpaitsi muistain vielä suuret saavikopat, enoni Maasilkyjän Muotolassa, vanhat kerrotvat niiden olleen tiilitie- taan jälkeä.

Sittenkin jokisuu liettyi ja ma- daltui, laivat eivät enää päässeet rantaan. Oli rakennettu Pietari- Viipuri ja Terijoki—Koivisto rata- tiet, tehdasteollisuus sammui. Van- kaalastajat pääsivät veneillään me- rille, seuraten mukitelevaa joen- uomaa matalassa rantavedessä ja syksyisin täytyivät silmumerret Vammeloisen suun. Joensuun ma- limalle joutuneet asujamat muiste- levat silmuloikkaa vieläkin vesi- kielellä.

thpoddessään ja stat kulivat nihiin tykkäsiävi. Papilla oli neljä poikaa ja nämä olivat kovia tappelemaan, myöskin tänsä kanssa. Eräänä py- hä-aamuna tapella nahistavittisä ja pojat niin kauan, että isän oli kil- rehdittävä kirkkoon. Kirkosta pa- lattaan kaiseli hän kuvansa pel- listä ja loihe lausumaan: "Tuo on varmast Ominn smalli, tuo iso tuossa". Kekoni meni Saarijär- velle, mutta hak kirkkoherran paikka Uudeltakirkolta myöhem- min. Hän sai vain yhden äänen, sil- lä Seoberg, joka ei koskaan käynyt edes kirkossa, sanoi että pitähän sitkopapinakin äänestä.

Ja siitä, että siellä oli joskus ollut laivoja, kertoi kauempana meressä olevassa kivessä oleva valtavan suuri rautarengas. Sun- nuntaiisella soutuveikellä saattoi kapeaa joenomaan seuraten päästä Kiven luo, tai sitten joskus, pako- veden alkan menimme sille ul- den ja kahlahten. Alkusemmän ki- venä saottin Miffittakiveksi, nuo- rempien suussa se myöhemmin väännyi Kaijaväkiveksi. Seudun vanhat ihmiset olisivat tienneet kerton enemmän tietojaan van- hoilta ajoilta, mutta me olimme vainkuin nuoret nykyäänkin pe- rusteta kuulla.

Meerimähdän takaa kimmelsivät nauhana Kronstadin valot ja run- sean tunnin jumantakin päässä oleva Pietari toi seudulle kesä- alkuvuokse-ajan, jolloin raha helposti tuli sekä meni, ja rantakylän asu- kas sai hyvän hinnan hoviin vie- mäsään maito- tai piniähttrasta, tattiikrista tai mansikkatuokkose- ta, kalasta tai kukkaputkista, ja toinen toistaan komempi taaska koristi tienvarsinäkymä kyliäku- vassa.

Sitten tuli vallankumous, raja suljettiin ja taasat purettiin. Ran- nikon maisemat olivat nähtävyyk- siä luonnokunneudestaan ja ve- näläisajan jäljiltä jäi seudulle rau- nolille ominainen romanttikan ho- to, joka teki Vammeloisuusun laa- jalti tunnetuksi yli koko Suomen maan. Terijoki oli myöskin Suo- men itsenäisyyden aikana suosittu kylpypaikka, kesävieras, jonka tu- liva Heisingistä tai muista kau- pungeista jomannviekoon Suomen- lahden hiekkarannikolle, pitivät jo ehdottomana taidtona käydä myös katsomassa Vammeloisen nä- htävyyksiä. Nähtävyyksiä toki oli val rantaikäytät täynnä, mutta Vam- meljoki oli aina ehdoton.

»Rakkauden hauta».

Se oli valkoinen, kullattukupolisen kirkon vierellä, aidalla eristetty, venäläisen yhäisönsäisen, Maria Kartakshevan hauta, ja muisto- merkki, joka esitti kivipaadella is- tuvaa mietellessä kaunistia van- hanaikaisesti puettua naista, jonka kapea keuhkankärki oli ilmeisesti tuonoin muodissa olleen kapaan, pitkän keuhkankärjen aikaisempi esikuva.

Turisiit uihoittivat, että paikka oli hauta, he kiipeilivät kivellä, ja ottivat valokuvia istuen kuvapat- saan sylissä. Lapsena erähdyin matkimaan, kiipesin ylös silheen ki- visyihin ja olin kaulasta kiinni, mutta paikallepa oli tullutkin ve- nääinen nainen, joka komensi ty- tön torven alas, piteen tekoa hau- danhäpäisyinä. Vielä aikuisena raa- pi selkääni ilkeästi nähdessäni tu-

ristien istuvan kivan sylissä, mut- ta eivätän ne mistä tietäneet. Toisella paadella istui pieni prons- sinen nallekarku. Toiset sanoivat, että siinä oli haudattu oikea kar- hu, joka oli ollut rouva Kartak- shevan seurana silloin kun hän oli ehtäissään istunut siinä odottaen laivaa mereiltä, joka olisi tuonut tullessaan hänen odottamansa, toi- set sanoivat, että Kiven alla oli varattu miehen hautapaikka, joka tahtoi tulla haudatuksi vähänsä viereen. Mutta mistä sen tiesi, kun olivat kuolleet jo kauan sitten. Tä- rinät »Rakkauden haudasta» ovat jo niin tuttuja, ettei nihiin ole tässä aihetta puuttua. Valkoisessa kreikkalaiskatolisessa kirkossa sil- nä vierellä pidettiin harvoin ju- malainpalveluksia, ehkä joskus Te- rijoen tai Raivolan venäläinen pappi piti messun seudun harva- lukuiselle seurakunnalle.

Luovuttomasti kiipesimme usein kirkon rautaidan ja muurin yli, ihailimme oven yläpuolella olevaa Kirkkautusta kuvaavaa taulua ja istuimme hyliätyr kirkon portilla tai kiipesimme kellotapulin. Em- mehän me tytöt mitään pahojam- me tehneet. Kerran kutsui pitkä- partainen pappi meidät katsomaan sisälle kirkkoon, siellä oli paljon kauniita ikoneja ja maalauksia, mutta arasteleen puihahdimme kai- tenkin kohta uos.

Harvat kuitenkin tiesivät, että vähän matkaa kirkosta olivat rau- niot keskentelekoisessa »sanatori- os- ta» ja aidoin eristetty venäläisen hautausmaa, jonka huolella hoide- tuja kukkaisuutuksia käyimme ai- dan takaa ihaillemassa. Joskus sa- noivat, että siellä messissä kun- nitteli. Ehkä hyvinkin oli joku tuonut rakkautensa omaisensa haudalle palavan kynttilän, joka siellä syys- illassa vilkkui, olimme nähneet siellä sellaisia.

Jos kuka kävi »Rakkauden hau- dallas», se kävi myös

»Kuoleman kuilulla».

Se oli seudun nuorten suosittu kilku- ja leikkipaikka, kesäiltoi- na kilkuu pyöri uskaliampien ki- kuttamana ympäri ja ympäri ja laulut helisivät myöhään yöhön. Miten totta olivat tarinat nimen synnystä, en mene vannonmaan, mutta oli ainakin viehättäväämpää ajatella, että siitä jyrkänlehtä oli viisi kasakkaa suistunut jokeen ajaessaan takaa tytöitä, joka olisi peleistunut viime hetkessä joenvar- ren pensasiin, tai onneton tyttö sulhasensa peittäjänä olisi hypän- nyt törmäiltä alas. Viimeksimä- nnyt olisi mielestäni ollut vähän hankalaa, korkeintaan siinä olisi taitannut jalkansa ennenkuin olisi päässyt jokeen asti, mutta mistä häntä tiesi kun kukaan ei yrittä- nyt. Sitäpaitsi joki muodosti ylem-

pänäkin hyvin monta samanaista jyrkänlehtä kaarteissaan, se oli niin tuttu jokakesäisillä uinti- ja sou- tumatkoilla, ja niin trooppilisen kaunis rehevine rantoineen, veden yli kaartuvine lehtevine oksineen ja niin sanottuunime piniok- neen, ettei myöhemmin maailma ole tuonut vastaan toista lapsuu- den jokmaiseman vertaa.

Me metsäkylien lapset emme ikinä ymmärtäneet miksi

Lehtikuusimeisiä

oli Raivolan lehtikuusimeisiä. Rai- vola oli Kivenaavan pitäjällä, ja kun me oikein tarkistimme asian, niin pitäjän rajalle oli kaksi killo- metriä matkaa lehtikuusimeisiin portilla. Raivolalaiset saivat ar- stiseenattoman kunnan omistaa meidän pitäjässämme olevan met- sän, ja se kävi kunnalle, sillä meistä se oli, ihan totta Vanhalla- sashalla, kuten Kannaksen ammatti- koulunkin oli Vanhallaasahalla, Rai- volan asemalle oli kuusi kilomet- riä, eikä lehtikuusimeistä eikä am- mattikoulu olleet Raivolassa. Mut- ta kaikissa painetuissa sanoussa luki, että Raivolan, eikä sille mah- tanut mitään.

Alumperin lieue nimi kuulunut »Kattarinapuisio». Se oli istutettu Kataarina I:n laivaston rakennus- puiksi, ja oli todella mahava nähtävyyks. Paksunpien puiden ympärille eivät syliätkin kahden ihmisen sormet kosketaneet toi- siensa, tämän todistimme monta kertaa. Suorien, pitkien puiden laivat kohoivat kohi tavasta, katsoi nihiin suuntaan tahansa, puut seisovat suorassa rivissä, puiden alla oli varjoisa hämy, ja rehevät pensat ja sananjalat an- toivat satunaisen väikutelman met- säpuilla kullevalle vaeltajalle. Muotolanjoki kokiäi koskena kes- kellä metsää.

Wulinanpuisto

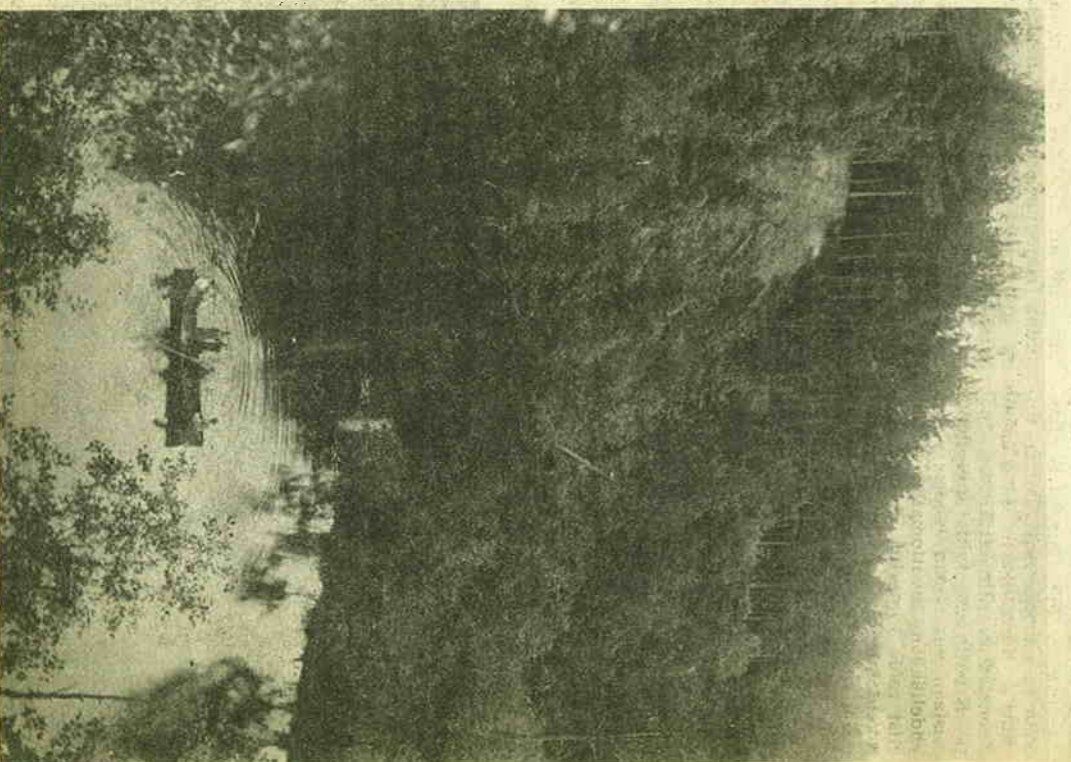
Vieraannalle sensijaan jäi vähemmälle huomiolle, ja viime ai- koina voi ahoastaan kuvitelua mil- lainen se oli alkuaan ollut. Viipuri—Terijoen maantien var- ressa, Vanhallaasahalla kirkollepähin oli kuusaidan ketveessa puinen kytkti portilla »Wulina». Portilla lähti kovin arkiisen tuntuinen kär- ryte pelton ja metsikön halki, vasta mäen alla oli silta, eikä si- täkään kohta huomannut, että se vai kaivetun tekojärven yli. Pui- ton oli omistanut Nikolai I:n ho-

viinaari, vihrolaissyntyinen tai- teilija Aaron, ja sellaisena kuin muistan sen varhaisesta lapsuude- tani, oli se kaikkea sitä mitä suuri raha ja eriskunnallinen taiteili- jan melkkivitus voi saada aikaan. Ise huvilla oli ylempänä mäellä, siitä en enää muista muuta kuin suuren kasvihuoneen, jonka perä- sehdällä oli nasifiguuri, mutta piti- to alhaalla oli täynnä käyväviä ja kukkaisuutuksia, suuri kaivettu te- kojärvi saarineen, niemenne silto- neen. Keskeillä järvellä suihkukai- vo, jonka alla lekotelivat ruman- näkridset ihmisnahmo, kaarisillaat johtivat niemekkeiden yli, suihku- kaivon sai toimimaan rannalla ole- vasta pumppuhuoneesta, ja puis- kossa oli rinteseen kaivettu juo- la ja salakäyväviä, huvihuoneita ja kuvaopasaita, naisvartaloita, pul- leita lapsukaisia, tytön ja pojan vaatteissa, kerrunbeja ja aamorea. Mutta sensikuisien pilkkupolien mieleen tuskin juolahti, että puis- kossa ikosillaan kekkiselevä nal- senkuvaa olisi ollut taidetta, mutta olisi ollut syytä säilyttää. Päh- vastoin verrattomasti houkuttele- vampaa oli koetella kiden ja ki- ven tarkkuutta, osuiso tinttaa- maan sitä nehdän. Päätellen sär- kväisiä kuvaopasaita, käsi oli oi- lut tarkka. Sama kohtalo oli ollut myös »Karttarin» kirkon muuri- svennyksissä olleissa ikoneissa, pilkkupojat olivat kivittäneet tau- lit rikki. Muistan käyneeni Wu- linalla sellaiseen aikaan, kun puis- ton pyväiden päässä olleet kuva- pansat oli kasattu suurista tervas- kannoista rakennettuun huvima- jaan, »pirin kirkkoon», jonka oven päällä oli koristeena hyvin ruma kannosta muotoiltu pää, ja ikku- nat väriäisiä. Huvimajan sisällä läki oli maalattu kuvaamaan Ka- reivinaan sinistä talvasia valkeine piviineen, ja keskeillä riippui lyhy- kerrottiin, että patsaat oli myyty Viipuriin ja odottivat siellä luttun oven takana poiskuljetusta.

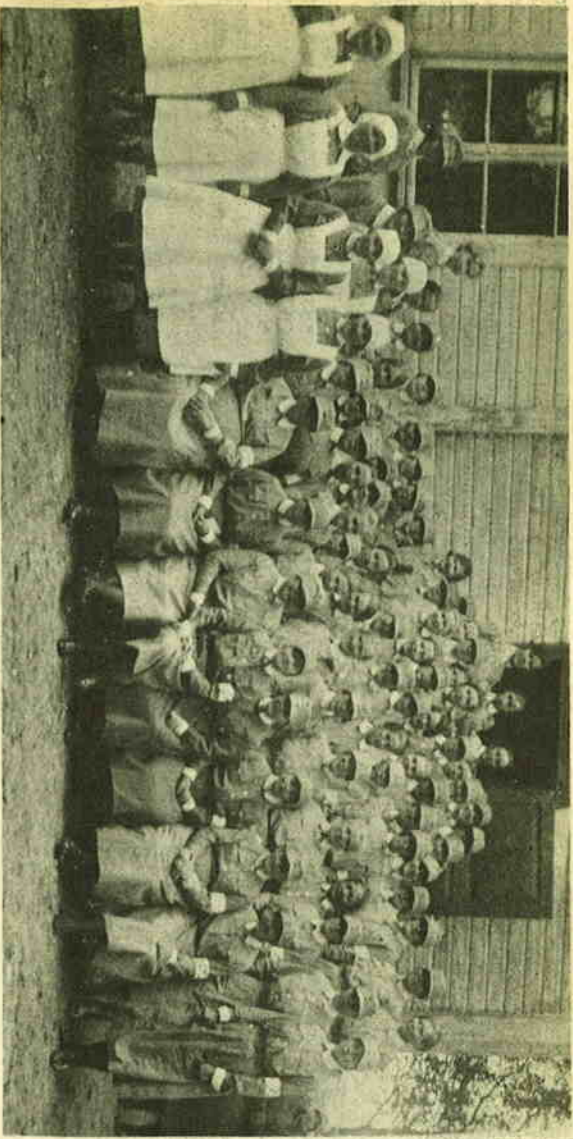
Puisio rappeutui, lupinitt ja leu- kofiat rehoittivat villinä rinteillä, taitoimme suuret niput kotiin vie- täviksi, sillat lahosivat, salakäyvä- vät luhistuvat, suihkukaivo sär- kyi ajan ja vuosien vieressä. Sun- nuntaiisin lemmonparit kävelivät treffillään puistoissa ja maattilan omisti inkeriläissyntyinen vanha herra.

Inon patterista

tietää kertoa paremmin joku ino- lainen, ja niistä on tyhjäntävästi

Vammeljoki, Kuolemankuulu.

Lottakursien päätäjäiset Uudenkirkon nuorisoseurantatalolla v. 1930.

Yhn aika ja talvisodan alkutapahumista Vammelojoella

Er. P. 3:n komentaja everstiluutnantti Luoma ja tyylitön ja on harjoituksesta lyhyesti seuraavaan tapaan:

Pataljoona koottiin Uudenkirkon nuorisoseuran talolle, jossa jaettiin varusteet. Useillahan oli jo emestään suojeluskunnan puku yllään tullessaan, joten heidän varusteensa jäivät selkäreppujen ym. pienempien esineiden saantiin. Vuorokauden sisällä joukot siirrettiin Vammelojoelle. Pataljoona kääritti koneväärkkömpönnän, viestitoimintaa koskevat joukot ja oli sillä itsenäinen huolto ym. asiaan kuuluva.

Yhn aikana järjestettiin asiat toimintakäytön, Siviili-ihmistä suljetautivat oikein mukavaasti

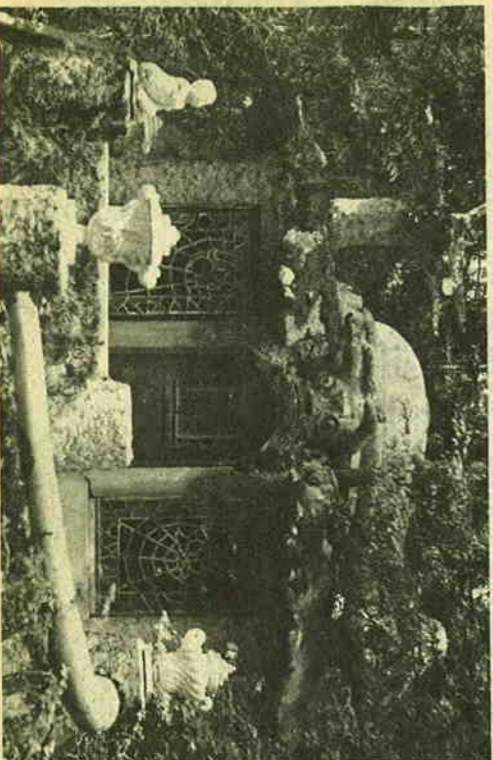
joukkoihin, jotka oli koottu Uudenkirkon, Kanneljärven, Valvialan ja Raiholan miehistä, osittain myös Viipurin miehistä.

Er. P. 3 sai tulhasteensa Vammelojoella, pojat luotivat siihen, että asema pidetään, mutta käskyt siirryttiin eri vaiheitten jälkeen Summalle asemin. Kenraali Ohqvist mainitsi kirjottamassa sohaistoriassa, että pataljoona piti kutsua loppuna saakka. Koko soita-aika, 90 vuorokautta, miehet olivat taisteluissa mukana, lepotaikaa ei voitu antaa, pyryttöihin vastattiin: "Te olette korvaamattomia, panssaritorjuntaan ei ole mitään lähehtäväksi."

Menetyksiä oli ja se vaikutti murheellisesti joukkoihin, joita ei voitu vähillä vaihtaa. Sodan loputtua joukot vetäytyessään pattereista räjäyttivät sen ilmaan lähettäneen. Räjähdys särki talojen ikkunallensa jopa kymmenen kilometrin päästäkin, mutta kerrottiin, että jos räjähdys olisi tapahtunut suunnittelussa laajuudessa, ei kahdeksan kilometrin säteellä olisi ollut kiveä käven päällä.

Joskus suunnitelmilla rehtilämme ajelmame myös Inon patterin raunoilla, kävelimme betonin ja lettuun muurien päällä ja siellä näkyi kauas rauhalliselle Suomenlahdelle. Puut ja ruoho kasvivat soraisilla kumpareilla ja seudun pikkupojat kaivoivat viimeisiin vuosiin asti paukkulokkeihin raunoista, ruutia, talsipa siinä moni menettää käteensäkin tietämättä.

Sinähän nyt vain osa muistikuviista menneitä kotiseudulta. Sitä on tullut mieleen pätkä Kaarlo Sarkian runosta: "Älä mistään sano / tämä on äiti muun. / On elämän rikkaus kaikki sinun, / kun mieltään et sitä sä omaksesi sano"

Huvimaja Wulian puistossa.

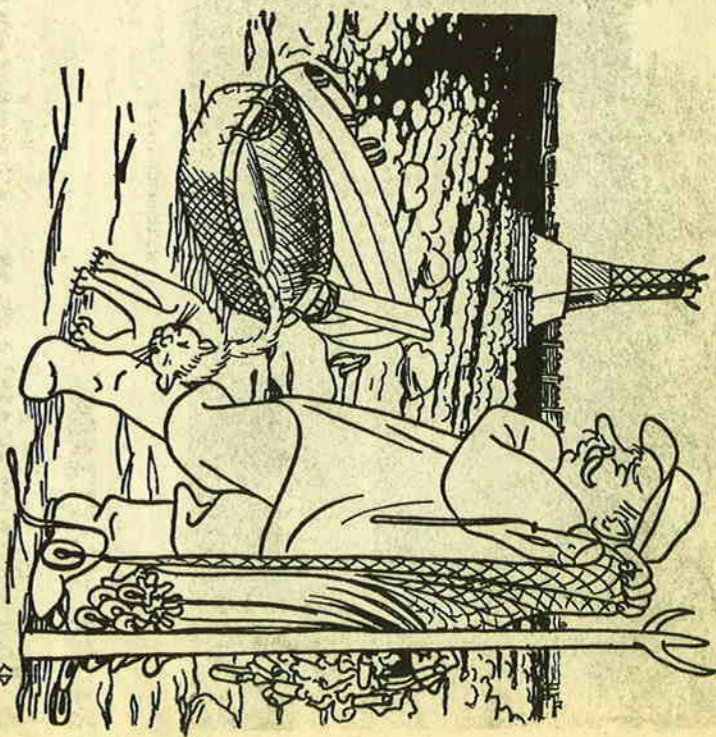
tua siirrettiin jäljellä olevat miehet Ylämaan seudulle ilmoustuoihin ja pataljoona romutettiin heinä-elokuulla, jolloin myös miehet kaikki kotiutettiin. Everstiluutnantti Simonen kertoi saaneensa kadettikoulusta määräyksen Karjalaa Kaartin Rykmenttiin. Sinne tuli armeijajakunnasta kysely, onko yhtään k-k-upseeria? Tästä tuli Siimosele määräys, ota kuorma-auto ja aja Vammelojoelle. Siellä reservivalikersantti ilmoitti vastatullelle parijonossa seisovat joukot alkaen: "Herra korpraali" (hanelle oli kadettin naisat olkapäällä). Tuustun het joukkoihin, he olivat kottiseuran rakastavia, kaikki tinsivat toisensa ja joukkueessa välillä erinomaisen hyvä henki. Erikoisesti hän mainitsi komentajansa majuri Mäntylän uurasuksen pataljoonansa puolesta, telden estyksiä armeijajakunnalle. Tästä pataljoonasta tuli Summassa panssaritorjunnan runko, joka talvisodan loppuna sai olla asemassa.

YHN AIKA JA SODAN ALKUTAPAHUMISTA VAMMELJOELLA

"Er. P. 3 jatkaa entistä tehtäväänsä" oli päiväkäskyn loppupäätteeksi pidetty. Helmikuun 21. päivänä loppui ura, jolloin vehtäjänsä viimein tarkkasi. Huhtikuun vaiheessa jouduin taikaisin Ylämaalle. Priikaati muuttui jatkosodassa Jr. 5:ksi. Nyt tippa silmäessä saa katsoa miten yksi jalkosodassa kärsi, mutta on entisen reipas ryhti ja hyvä henki. Ohte valloj joukkoa talvisodassa.

Kapteeni Aarnekainen kertoo Yhn ajalta. Kun he rakensivat Vammelojoen tien varjonnalle puolelle pesäkkeitä, tekivät he pesäkkeen katon paksumista hirsiä. Kenraali Ohqvist oli tarkastusmatkalla ja huomautti, että tehän teette kuin itseänne varten. Ja niin sitten kävi, sodan alussa olin samassa pesäkkeessä ja katto kesti hyvin ammuinat.

Ylikersantti Luoma kertoo Vammelojoen nuorisoseuran talon räjäytyksestä. Oppitunnin piti alkaen. Siirryin etupenkkiin istumaan. Kersantti esitelmoi kenttämiinoista. Hän selitti, että nyt minä on sellaisessa asemossaan, varmistin keppi pois, että jos tähän polkaisee, arvatkaa mitä tapahtuu? Ja silloin tapautui, unniin tiiliskivet rapisivat niskaan. Ulospäin pyrkessän tein sen havainnon, että kaikki penkkien jalat olivat polkki, mutta ukkoon jalat eivät. Kun pääsin ulos, hengitettiin raitasta ilmaa, koetin mennä toisista auttamaan, mutta minut viettiin. Ilmanpaine kuori nahat kas-

Rähtäul viep kalan kattilastkii. (Uusikirkko)

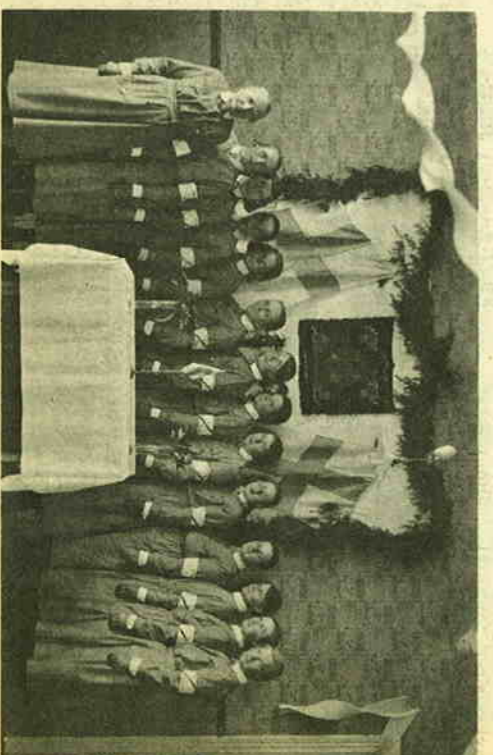
Vammelojärven sk-kyhkosaston 30 kmn hiihtäjät v. 1932 Neuvojan koulun pihalla. Oikealla lottien puheenjohtaja Aina Mannonen, keskellä Toivo Mannonen ja vasemmalla operettaja Maiga Iyyneä.

voista, sen tietää millä näytin, 26. 12. tulin takaisin rintamalle, jouduin Summaan. Alikersantti Kalle Tuomaala piti päiväkirjaa Yhn aikana. Hän kertoo saaneensa kutsun kuten toisetkin, veittivät yön kansanopistoilla ja aamulla kokoontuivat Uudenkirkon nuorisoseuran talolle, josta seuraavana yönä marsivat Vammelojoelle. Marraskuun 27. päivänä joukkoista osa siirtyi Kannaksen ammatikoululle. Puheinheskus sijoitettiin sotatierivestään puiseen mökkiin. Parin yön jälkeen alkoi aamulla kuuhä epävaillista kolkutusta ulko. Paavo Raimne jäi päivästä-mään ja minä lähdin ottamaan selvää, mitä tapahtui ulkona. Merenranta oli pumaisenaan, ammuista tuli Terijokea ja koko rannikko koh-

ti. Kiihedin sisälle, heti tuli diviisioonan esikunnasta puhelu pataljoonan komentajalle. Meillä oli määräys ettei saa kuunnella ja jos kuulee, ei saa kertoa. Näin 30 vu-

den päästä voimainkerrota, että kuuntelin puhelun, joka sisälsi vain kaksi sanaa: maastoutukaa ja taistelkaa. Heti perään pataljoonan komentaja pyysi yhdistämään taisteleen yksikköön. Kun ilmoitin komentajalle: "Ryhmäpuhelun välitys, puhutkaa", kuulin saman käskyn: "Maastoutukaa, taistelekaa". Miehet lähtivät välittömästi ammatikoululta, jokainen määrättyihin asemiinsa. Me puhelimme jätimme kelaamaan tapista. Tapista kertyi paljon, joten kuormaa keventääksemme kokosimme niitä latoon, jonka tukkasimme tulleen. Luutnantti Olavi Vesterin kertoo vetäytymissuunnitelmilla ohleen sykliä: "Vammelojärvi-Höönäki, josta tuli määräys mennä Mäntemäelle." Siellä ohimme 2. 12. illalla siinä klo 10 ajoissa janaimme kun Uudenkirkon kirkko paloi.

Tästä alkoi marssi kohti Summaa. (Magnetonin ahaletakoonnut - L.K.)

Kaukjärven lottia lottalupakusen antotilaisuudessa Kaukjärven koululla 1936.

»Kissa kiitokseel ellää, koira paa selitykseel»

SANANPARSIEIN SANOMAA...

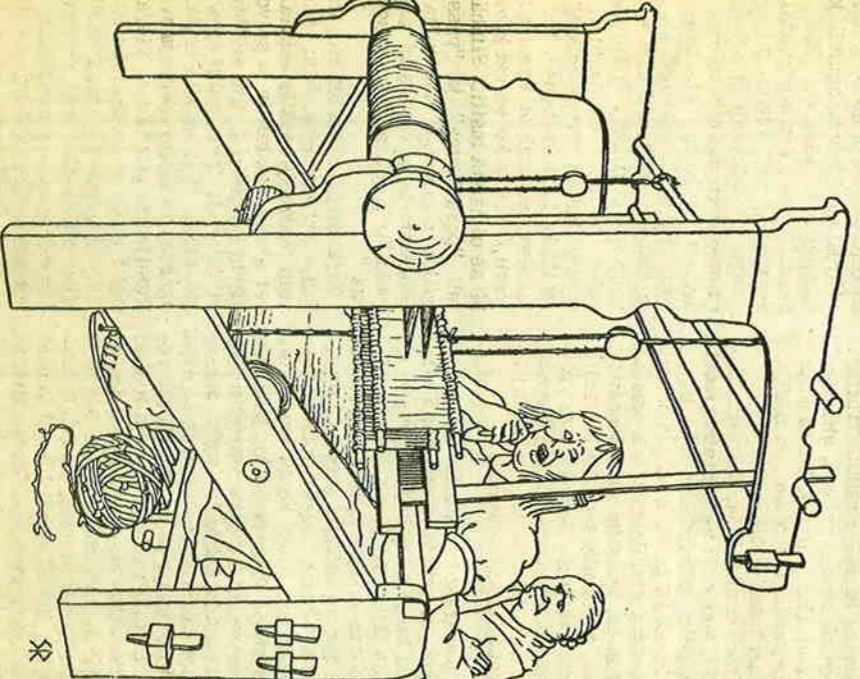
Karjalaisen sananparsiperinteeseen kätkeytyy kosolti vartenotettavia elämäntapa- ja kulttuurin arkielämästä otettuihin, tuttuihin ja kotoisiin kuviin, joita vilkas karjalainen mielikuvitus on ollut heikkä keksimään ja löytämään. Asiat ilmastetaan usein leppoisan, toisinaan ironisekkin huumorin hahmotuksella, josta on tullut monia hauskoja ja mielenkiintoisia kappaleita. Sukupolvien kokemukset on suljaksi osattu pukea sanalliseen asuun, eikä kuulijalle jää sitä vaikutteena, että niitä yritetään ymmärtää. Hän saa niiden ytimen ikään kuin itse huomata. Tuskin septitajat ja myöhemmät käyttäjät ovat aina jaksaneet noita oheja noudattaa. Tekopyhäitä hauskaita tuollainen väite, mutta varmasti niistä on usein ollut apua vaikeissa tilanteissa.

Eivät yksin vihasat opetukselta ole saaneet niimiin sovittettua muotoa. Joissakin sanomuksissa saatetaan huokata väitteenä puuttua ihmisiin heikkouksia. Joku lähimmäinen voi myös saada tempereutensa karjalaisen suutuntemuksen avulla puhua.

Puheenparret kielivät, ettei karjalainen suhtautunut elämän arkipäivän vaikeuksiin niinkään nöyryyden alitavaksi, saati välttellen, vaan pikemminkin realistisen totevaan ja huumorin pilke silmäkulmassa. Monet yleisesti tunnetut sananparit ovat saaneet parhaimmillaan muuten omista varoista löydetyiksi sanakäsitteiksi. Näistä vanhin kansan sanomuksissa löytyy tämän ajankin kasvatustalteen ja opettajain kunnalle noudatettavaksi kehitettyjä ohjeita hänen usein liiallisienkin torjuntansa korvikeeksi. Vaikka asenteel, suhauhuttavast, koko elämäntapafaktit ovat muuttuneet vuosikymmenien myötä, on ihmisen peruspiirteineen yhä sama.

Kiireisään vuohtavan nykyilmaston olisi syytä pysähtyä kuulemaan, että »huoneen o päivä uus ja uuvuel vilkool o kuus». Elletä muista, vaan yrittää ottaa yöstä päivän jakoa, voi »päivän nauraa pimnee töitä». »Kilveel ei kuitkeaa saa ku kissapöikilä». »O paremp kerra tehä ko kahist kat-soo».

Tuo tuttu kotteläin, kissa, on saanut muutamkin sananaskua nimityksiä. Kun ei uskoitu toisen sanoin, kissattiin tokaisia: »Narra kissaa, kissaal o pitkä häntä». Sen tosiasian ilmaisun, että tässä katalassa maailmassa on sellaisia, jotka mielellään korjaisivat toisen jollakin tavalla, saattoi niin ikään tulla elämäntapa- ja kulttuurin kuvien ja oikein sormilla mitattavista näytteenä manata: »Kirppu lihhasa syökö, tää verra jälele jättäkö». Ollisi suhtautuneen sisällyttävään huomoin kuulutt jo liennytään pa-hinnann tunnekuohun. Jos pur-

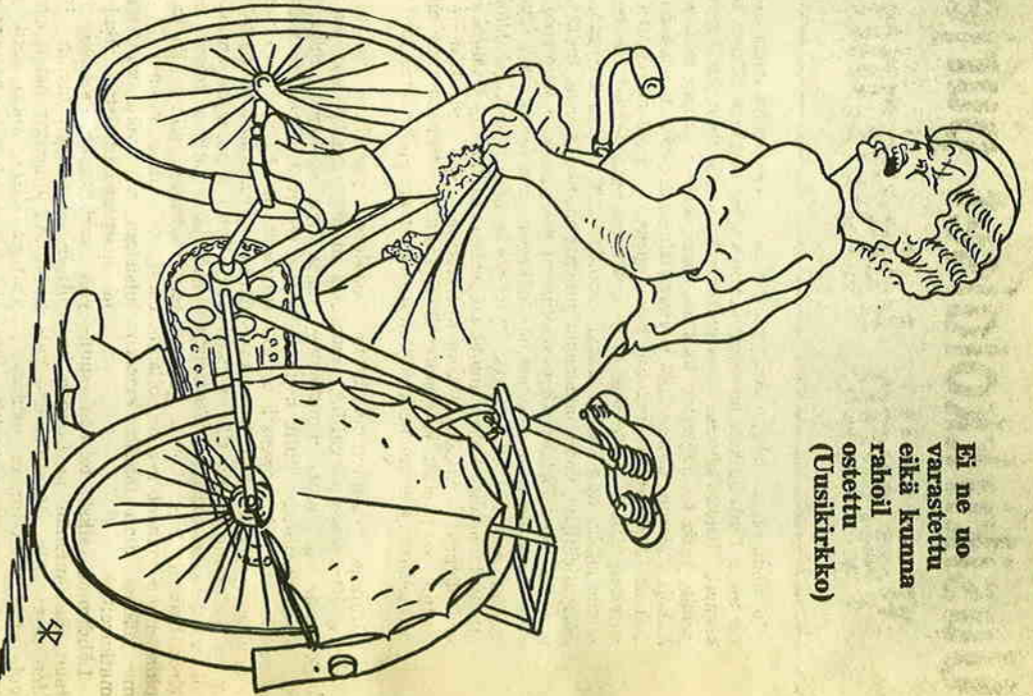

Kovvii puijje välis o valkija olla. (Uusikirikko)

kauksen kohteen lepytely-yrittäminen ei välttämättä ole ollut heikkä keksimään ja löytämään. Suorasanaista sutkausta tuskin sentään käy jokaisen asianomaisen kohdalla yleistämään. Tokko kaikkiin leskimämmin naineisiin sentään päi väite, että »vartis ei oo lihtu, eikä puusniekka oo ihmnen». Samoin varauksin ienее suhauhuttava anopin ja minän väite—kuvasatua sanomukseen: »Liki ku on ni puskoo, etähäl ku on ni ammu». Pitki miinan huonosta kohtelusta on myös puettu asuun: »Syojiks miinja vai anne-taaks kissale». Jos miinan oli valkea tulla anoppilassa toimeen, ei hänen ollut helppo kotiinastaa palata, sillä »korkia o kynns ty-täre takasi tulla». Kun naimatonta tiedusteltiin hänen naimatonsuutensa syytä, hän saattoi leikkisästi tokaista: »Hyvät hylkiit, huonot pyrkiit, keekkerit ei kelvannet». Joku taas oli perin yksikantaan tunnusti: »Ai ku paljo o puutaa otaes aka luudaa».

Tiettyä ennakkoluuloisuutta ja toisaalta ylivarustuttakin kuulusti viistystä saaneita kohtaan on huomattavaan puheensarjassa: »Mää herroi kans marjaa, häviät roppe-heiskii» ja »sität (jotakin pulmalista asiaa) ei ymmärrä kirjalaki-jakkaa». Vähemmän imartelevaksi on tulkittavissa seuraava: »Ryssä o ryssä, vaik vois palstais». Rehellisyttä, anteliaisuutta, säästäväisyyttä ja omavaraisuutta arvioitaessa. Sanotaan valheella olevan »lyhyet» jäljit ja väärin pen-vän vievän suorakkin pennin. Hyvän todeaan antavan västääjän-kän, mutta pahan ei paljostaakaan. Rahan arvo tunnetaan, sillä »rah-lal saap ja hyvä pääsö». »Ei liisä luotaa lykkää», sanottiin, siksi sitä olla kaikessa säästävähän. Ei olitun syytä heittä pois sellastakaan tavaraa, jolla ei kyseisellä hekkeliä tunnut olevan käyttöä, sillä »alka tavara nauitsoo». Jos köyhyyksi teki haittaa, ei auttanut jäädä suremaan, vaan lohduttanut toteamalla, että »köyhyys ei oo mik-kää koituu», ja että »makkuu o maailmaas paljoki, muttei köyhä katillaas». Huumori toki sentään auttoi purkamaan mielestä liikkuneet rahahuolet sanolksi: »Äyri o ämmääl rahhaa ja silkkää ei oo paikkaa». Työt piti tehdä ajallaan ja järjestyksessä. Vain »lajiska pyykki o lauvantain». Kuitenkaan ei pitänyt hätköidä ja pyrkiä tekemään kaikkea yhtäka. Kokelauska selkiä kakkia, virkee käyp viis kertaa». Ei silti saanut päättömästi alkaa tuhailia ja ottaa turhia askelita: piti viedä mennessään ja tuoda tullessaan. Jos pyvyytiin tulemaan omilla toimeen, oli oma tupa ja lupa, oltiin tyytyväisiä ja hieman omanarvontuntoisiksi ja todettiin: »Oma sika, oma papu, oma katilla maku». Tähänkin suttokauksen riimitellyyn alts korva löysi osuvat loppusoinnut. Tiedettiin, että ahkeruudella ja vaivanaäöllä pystyttiin tuo omavaraisuus säilyttämään, tilapäiseen on-nepotkuun ei luotettu, koska »tuulel jos tulloo, ni vihellykseel määnoo».

Ikääntyväällä ihmisellä olivat omat huolensa, jotka hän purki sananparsiin. Ehkä hänellä myös oli entien aikaa ja taitoa näitä sorvailla. Vanha ohi usein kivuloinen ja sairautensa voi vain todeta, »ettei pahale maale paljo hallaa huolia». Joskus hän saattoi puolitieteellisesti vitseillä, miten »paljo o työtä vanhees ja van-

Ei ne no varastettu eikä kumma rahoiil ostettu (Uusikirikko)

haan o valkia ellää». Taiven kyllysynne yö ajaa yheksääl hevoseel, että enne maariaa ku rika avajaa, ni jällel kaks peittä» ja että »on yötä yökötelällä Anni päivän aikaan», vain muutamia poimialk-seni.

Nämä jälkipolven uusikirkkolai-sen sananparsitulkinat saattavat jossain määrin ehkä poiketa siitä, miten paljasjalkeinen kannakselainen ne käsittää. Näiden sanomusten ja sutkausten perimmäistä käsitteellistä on nuoremman ehkä mahdollisen täysin tavoitmaa: ovaahan kokemuspohjaisiin erilaisiin. Tästä ei kenenkään pitäisi panastua. Onhan sanoma kuitenkin — mahdoll-lisista tulkitteeroista huolimatta — omalla tavallaan mennyt perille.

VOIMAMIEHIÄ

Tapana on sanoa, ettei kyllä ole ilman kirveitä.

Uudenkirikon pitäjässä, jossa oli yhi 60 kylää, ei ollut puutteita myös voimamiehistä, mistä haluan main-maan mainta.

Lempijäsen veljekset Viikkala s a s a, Jalmar, Vilho, Paavo ja Väinö olivat kylässä tunnettu voimamiehistä, mistä haluan main-maan mainta.

Anteroilassa olivat huomattavampia Asikaisen veljekset ja Taavetti Pötrö.

Kaukajärvelit ovat muistisani Matti Hilgen, Taavetti Toivonen ja Muurisen veljekset, Tuomas ja Salomon. Kyllässä liikkui kerran Hakoharjun kaupan luonon hevos-yin varakukista tunnettu mies. Kun tämä huomasi, että häntä alettiin ahdistella, pyrki hän karjunnan juoksemalla. Tuomas Muurinen oli samalla suunnalla tekemässä aitia. Kauppa huotasi sivat, että ota mets kiinni, kun toinen jo oli hypännyt yli aidan. Tuomas tapasi miestä niskasta kiinni ja nosti yhdellä kädellä takaisin yli aidan. Veljekset olivat kerran tuokinaossa seurakunnan metsässä, he tuunastivat, ettei hevosta kannata joka tukin luo ajaa, isommat tukit kantoivat rekeen, toinen otti toisensa päästä kiinni ja toinen toisesta, pienemmät kantoivat yksin hevosten luokse. Tulkkoon mainit-tuksi, etteivät tukit olleet mitään hammastikkua. Tämän kirjoittaja oli samassa metsässä tukina jossa, joten voim asian todistaa. Kylien väliset taapelit aina tavallisesti ratkoivat nuo tuollaiset voimamiehet, joissa pitäjässä oli useita tällaisia voimamiehiä, mutta nämä ovat tarkemmin muistisani.

Uusikirkkolaiset purjehtijat ja Venojien keisarinan "Kotilehmä"

Jo viime vuosisadalla, mutta varsinkin tämän vuosisadan alussa harjoitettiin useat Uudenkirkon merenammikoseurujen asukkaat vilkasta laivailukennettä. Heidän laivansa olivat suurimmaksi osaksi avain pieniä rannikkolaivoja, joilla he kuljetivat hiekkaa, soraa, kivää ja jossain määrin myös halkoja Pietariin. Kronstadtiin ja niiden lähisöillä oleviin linakkeihin. Välistä nämä purjehtijat joutuivat hyvin epämielityttävien määräysten ja rajoitusten alaisiksi korkeimpienkin venäläisten vallanpitäjien taholta. Varsinkin silloin, kun keisari ihkkui samoilla vesillä heidän kanssaan, olivat jaalapurjehtijain, kuten muidenkin purjehtijain, tiet tukossa. Jos keisari oli matkalla esim. Pietarista Kronstadtiin tai päinvastaiseen suuntaan, silloin eivät muut purjehtijat saaneet olla liikkeessa niillä vesillä. »Pois väyliltä ja ankkuri pohjaan», oli määräys. Myrsköyry ja merenkäyryntien ei silloin kinnetty huomota. Vallankumouksen pelossa epäiltiin myös välistä aseiden satukalustusta Venäjälle. Silloin pysäytettiin kaikki purjehtijat jo Kronstadin ulkopuolelle ja toimitettiin tarkastuksia. Muistru tässä mieleeni etäs sellainen keisarin matkan johdosta tapahtunut purjehdusrikko.

— Oimme jaaloinemme Pietar-vesialuetta purjehtia sekä keisarin ja Kronstadtiin välillä, kun että meidän toisten samalla aikaa. Luoksemme ajoi nopea moottoriva-luoksesta, josta selitettiin kuin hengen-hädässä, että piti nopeasti pyrkiä lessaankaan. Hän ei noudata suojonehkin syytäpalkkaan ja ankkuroida jaalamme sinne, sillä keisari oli seuranneen matkalla Pietarista Kronstadtiin. Pietarhovin rantaan päin emme saaneet mennä, olistin me jääneet liian lähelle keisarin makrereittii.

Lähdimme siksi toiseen suuntaan, Revononnan ja Lahden kylien rajavesille. Moottorivene valvoi, että noudattimme määräystä. Kun jaalamme oli ankkuroitu, lähiti moottorivene etsimään uusia saallia. Siltoin me katsolimme, että voimme lähtea pohjoista rantaan pitkän purjehtimaan Pietaria puolelle. Edellä mainittu vene tuli takaisin luokseemme, ja siitä uhkailtiin että keisarin laivueesta saakettiin ampua, jos emme totele pyyhdyymädärystä. No, emme kyllä ampuimme keisarin taholta kyllä ampuimme, mutta tahdoimme pelänneet, mutta tahdoimme tai puuta tottelevaisiksi alamaistiksi ja pysähtyvä odottamaan keisarin si-vurpujehdusta, vaikka emme »suur-rituhastamme», kaikille suoma-laisille niinä aikana tunnetuista syistä, kovin suuresti kunnioitta-neehtaan.

Kohta ilmestyikin Merkanavasta »Puhltovan juoman» komea laiva, jolla keisari purjehti Kronstadtia kohti. Kun siinä harvinaisen kau-nissa syyksesän ilmapiirissä tö-hysselimme keisarin ajoneuvoa, kertoi pitkäaikainen laivareunkim-me Mikko Lempiäinen keisarista, keisarinnasta ja hänen »Kotileh-mästään» seuraavan tarinan:

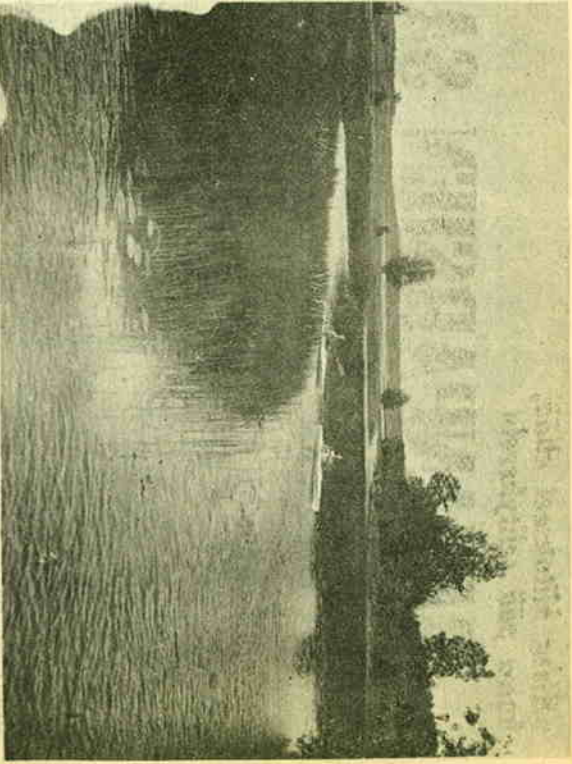
»Tämä keisari Nikolai II on Aleksanteri III:n poika. Hänet on kasvatettu Pietarin Talvipalatsin muurien sisällä. Kesäisin hän kyllä oskeki Pietarin takana, Tsarskoissa eräällä huvilaseudulla. Hän ei saanut joutua minkäänlai-siin kosketuksiin tavallisten ikäis-tensä kanssa. Lapsenhoitajat ja imettäjiä vartioivat hänen jokais-ta askeltaan. Siksi hän kasvoi erilliseen kansassa. Nyt hänen hän-sansa ei ymmärrä häntä eikä hän-ymnärrä kansaansa. Sitä todistaa tämähän tapaus, jota tässä katse-lemme. Eikä tässä nyt riittäisi

sen olisi pitänyt olla. Ja kun ylei-nen kansan tapa vaatii, että se olisi pitänyt taluttamalla saattaa uuteen kotiin, niin pelättiin, että sorikat kuluisivat pitkän matkan johdosta. Ja missä se puhveli olisi täällä Pietarissa laatumella-kaan käynyt. Puistoissa olisi vain peloteillut naisia ja lapsia. Eikä se muutenkaan olisi puistoja kaunis-tanut kuin ehkä taitelijain sen mukaan muovallemana kuvapat-saana, sillä lehmällä on lehmän tavat, olkoot se sitten mitä rotua tahansa. Viimein saksalaiset kek-sivät hyvän keinon: annetaan laiva kotilehmäksi. Ja niin sitten tapah-tuikin. Tuossa se keisari nykyin ajellee sillä valmonsa kotilehmällä. Kyllä sen karva kiltää ja kuve-väikähälelee syyllään auringon lois-teessa. Sen nimi on kyllä väkren-netty. Sen perässä on nyt toinen nimi, mutta sen oikea nimi on Kotilehmä. Meille se on vihainen hirviö, kuten nykyin koemme: ei suvaitse meitä kanssaan samolla vetisillä karjapoluillaan.»

Tietysti edellä olevassa kerro-muksessa on vain osa totta ja muu-kansan kertomaa melkokuivista. Kiihtymys purjehdukseemme py-säyttämisen johdosta ehkä myös on jossain määrin väärittänyt sa-nontaa. Toiselta puolen tämän ker-toja oli kymmeniä vuosia purjeh-tinut niillä samoilla vesillä ja jou-tunut lukemattomiin kosketuksiin venäläisten kanssa. Hän tunsi Kronstadtiin salmet, aallomurta-jien tauseat. »Tallianskii» rannat, Pietarin Nevan lukuisat suunaa-rat, monien Pietarin kanavien ran-nat ym. ym. melkein yhtä hyvin kuin hänen Uudenkirkon pitäjän Inon Kyliänpäässä kotinsa lähelle olevan Savo-ojan notkon perke-reet, joten hänellä oli edellytyk-siä tosiasiallisinkin tietoihin ker-tomustensa suhteen. — Me tiedäm-me, miten traagillisiksi muodostui-vat edellä mainitun keisarillisien perheen elinpäivät. Äärimmäisestä korkeudesta äärimmäiseen alem-muuteen — väkivaltaiseen kuole-maan johi olonpolut.

Meriliike oli monien Uudenkir-kon »rantalaisten» tärkeä elinkei-ko. Tyriseväitä Toivoajaan asti oli joka kylässä rannikkolainvoja. Esim. Inossa oli pieniä jaaloja kymme-nittäin samaan aikaan. Jukkolassa ja osittain muualakin oli isompia-kin laivoja, kaljaasseja. Monenlai-sia juttuja oli ilikkeellä purjeht-ijain kokemuksista. Pietarissa oli kaksi laivaranuaa. »Kalinatko» ja »Sutskova», joissa melkein jakku-vaasti oli uusikirkkolaisia purjehti-jota laivoineen kesäisin. Monet hauskat ja myöskin vähemmän aryksineen muistuvat vielä usein monien vanhojen, elossa olevien uusikirkkolaisien purjehtijain mie-leen. — *Konsta Syrjä.*

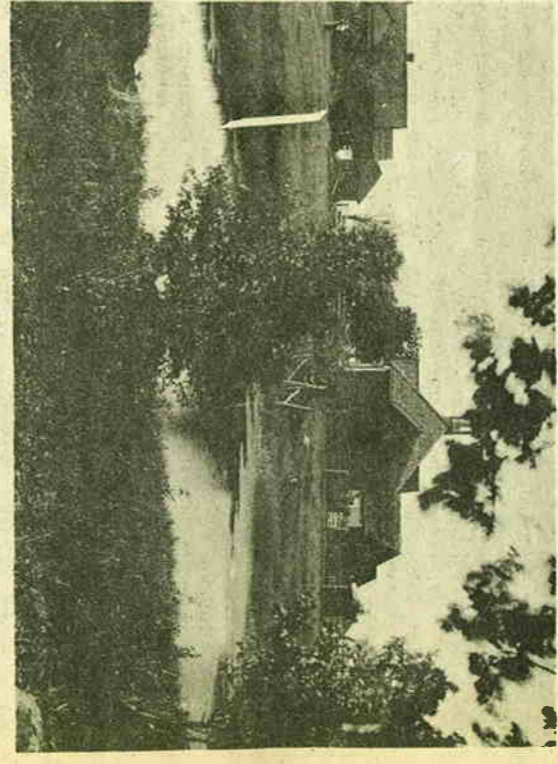
Häikki oppi syömää
Kalle oli tunnetusti sanavalmit-mies kylällä. Kerran hän meni kunnan metsänhoitajan kanssa metsää leimaamaan.
Salolle oli matkaa 5-6 km. kun kinttuopikua käveltiin, oli Kalle väsynyt. Puolet päivää kului ja ruo-katumin alka oli käsitillä. Kalle kat-soi kelloaan ja sanoi: "Ei ke käyvä syömää?". Alkaen samalla hakata kutyra puuta tulen tekoa varten. Valkaa alkoi palaa ja Kalle istähti sen vierteen kaavaen eväitään. Sil-loin metsänhoitaja ärjälisi, ettei hän näin lyhyen päivän aikana ole ennentään ruukkannut pitkä ruo-katunha. Siihen Kalle tokaisi: "Valket sie syö kesälkää, ni myös syvvää?".
Toisena päivänä kun Kalle teki tulen, otti metsänhoitajakin evään-sä esille ja alkoi syödä. Kalle kat-soi miestä ja tokaisi: "Joha ste-soi opit syömää ilma opettamata".
— J u h o K o l i.

Paturjoen vehmaita maisemia 1930-luvulla.

**ROUVA: »NIE POLSI NAADA.»
HERRA: »SUDAA.»**

MAKSIM GORKI POROVIKOIHIE YSTÄVÄ

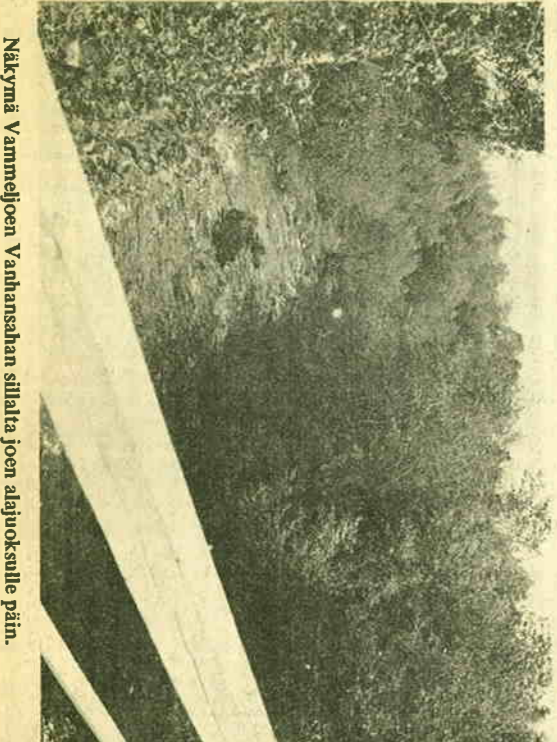

Keskeellä Neuvolan kylää oli Kaunislampi, »Luoson», jonka rannalla kasvoi iso tam-mi. Kuvassa, joka lienee otettu v. 1912, taustalla keskeellä rukoushuone, vasem-malla Joonas Mannosen talo, oikealla näkyy Kristian Mannosen talo.

Neuvola - Neuvola, se mielessä meille soi, vaikka poissa sielä meistä suurin osa ollut jo on mel-kein puoli vuosisataa, meistä, jot-ka olemme nuoruudessamme stiel-tä lähteneet, ken opin tuelle, ken sitten pyörivän leivän perään, ku-ten entinen Urtjalan mies. Lukusti-la pappi kysyi Oolta, missä Matti on, jonka piti rippikoulunua mennä, miksi ei jukusille tullut? "Täälikun se leipä on niin pyöreä, että vieriin menemään jo nuorena, et saisi sen kiinni", seitti toinen.

Niin oli meilläkin, Neuvolan lap-silla, kun vielä ne herrakkin men-i-vät pois, jalkarahaa sinne toivat. Kyliässä oli paljon huvilla-asutusta, kenellä pietarilaisella oli oma ke-säshuvilla, ken sitten pensionaattissa asui, kuten siihen aikaan työshoito-loita sanottiin. Rouva Langin pen-sionaattissa oli paljon kesävieraita ja rouva Toivonemi piti toista pen-sionaattia kylässämme.

"Kuharkkoja" siellä oli paljon, lukuja en muista, mutta heitä vilhisi kuin kissoja Viikklässä, oveista si-sään ja toisesta ulos. Hyvin muis-sä kyökän puolella seisoin kaupala, Kalliamme kesävieraitten jou-kossa oli myös kuulu venäläinen kirjalija Maksim Gorki, joka asui omassa huvilassaan Neuvolan kau-neimmmalla kohdalla, josta aukeni laaja näköala Kronstadtiin saakka. Mäelle näkyi 18 venäläistä (kreik-kalaiskatolista) kirkkoa ja lisäksi 7 luterilaisista. Kirjalija oli laesten ystävä, joka osti lapsilta marjat ja tatti hyvään hintaan, aina oli hopea-ruppia, jos oli enemmän tai isompi-erä kysymyksessä. "Privetstie ol-mine ocsin naaka pielai kripiä", näin hän aina sanoi nähdessään las-

Näkymä Vammelojen Vanhansahan sillalta joon alajuoksuille päin.

SAKARI ROKKA:

Kalastuksesta Inon rannikolla 20 - 30-luvulla

Vaikka Pietarin aika oli kalastuksen varsinaista kulta-aikaa, muodostui kalastus Tarton rauhanteon jälkeen rannikkoväestölle tärkeämmäksi kuin se oli ollut Pietarin aikana. Kalastusta oli niukanlaisesti, mutta koska muita rahanansaitsemiskeinoja ei juuri ollut, oli turvauduttava siihen ainoaan tarjolla olevaan. Kalastuksella olikin etelä-Kannaksella edesään mittava tehtävä, olhan sillä turvattava lähes pariinkymmentuhanteen nousevan väestön toimeentulo. Kuten hyvin tiedetään, tämä vaatimus oli sille ylivoimainen, käsittihän varsinainen pyyntialue vain vajaat kolme kilometriä vetä rannasta mitaten.

Pyyntialueen ahtaus pakotti kalastajat käymään varkaissa naapurin puolella tunnettui-ne seurauksineen. Kalastajien ja Neuvostoliiton rajaviranomaisten välillä syntyneitä ka-hinauksia, joissa kalastajat olivat ottavana puolena, puitiin aina hallitustasolla saakka 30-luvun loppupuolelle pääsemättä ratkaisuun. Uudenkirkon rannikko oli tässä suhteessa pa-himmalla tullilinjalla. Kysymys kalastajien rajanloukkauksista, heidän pidättyksistään, kyy-dityksistään ja kärsimistään Neuvostoliiton vankiloissa samoinkuin heidän käymänsä taistelu elinehtojensa puolesta, muodostaa oman lukunsa, joten sivuutettakoon se tässä yhteydessä.

PYYNTIVÄLINEET

Olivat alkuaan Pietarin aikojen perua käsittäen pääasiassa hahti-, kurvi- ja kiiskiverkkoja. Nuotta- ja rysäkalastus kalline välineineen olivat Pietarin markkinoiden sul-keuduttua ja parhaimpien apaja-paikkojen jäätyä rajan taa jääneet vähemmälle. Muistitni mukaan kuu-tenkin Lautaranan Reesillä oli nuotta kuten myös Marttijan Su-silla. Urtun Hermannilla ja Nik-kasen Jussilla Niemessä oli yhtei-nen rysä. Uudenkirkon vesillä Inosta länteen sekä itään lienee ollut lisäksi jotakin rysä- ja nuot-takuntia.

Pyyntivälineet -tavat ja -mene-telmät kehittyivät jonkin verran 20-30-luvulla, mutta pääomien niukkuus ja pyyntialueen suppeus oli kehityksen rakaisevana jar-runna. Silmolla ja katiskoilta pyyn-ti oli hyvin vähäistä, eikä pilkki-onkijoita juuri näkynyt. Kesällä sitä vastoin saattoi mato-ongella onkijoida olla rantalodolla useita venekuntia. Ahven tarttui hyvin ja kalat olivat suuria. Pikkuuojat jatkoivat onkimisensa Inon sa-taman laiturite ja hyväksi käyttäen niin pitkälle kuin sulaa vetä riitti. Liharannan matkikossa pyydettiin kesällä juseen aikaan kaloja kler-tämällä ja jotkut pihvät matalas-sa vedessä merloja Vammel- ja Inon-joen suistoissa.

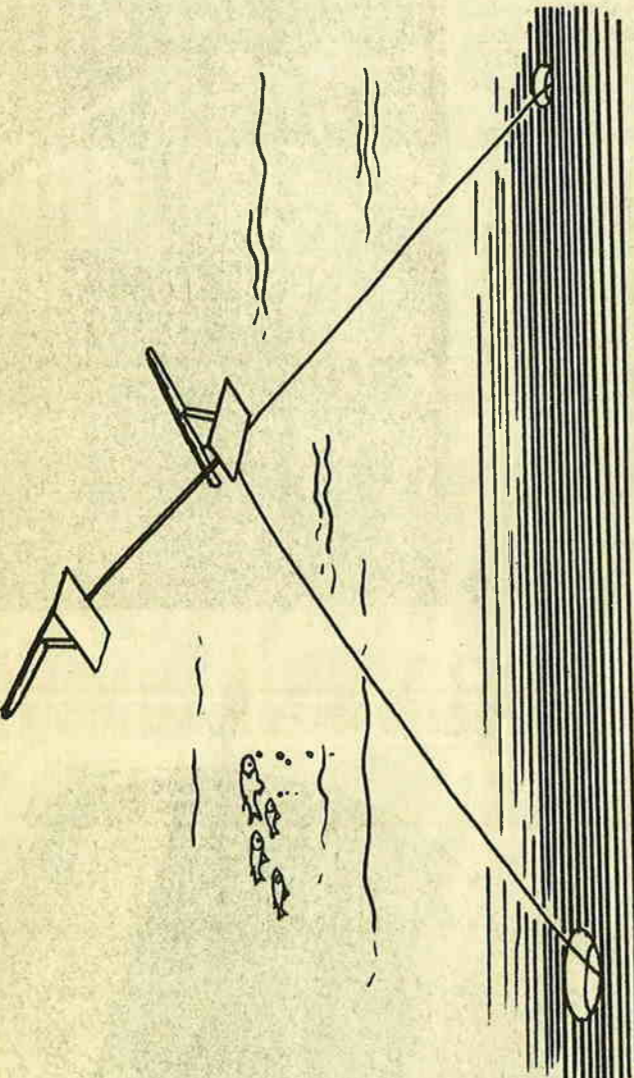
Ammatillisen kalastuksen kan-nalta verkkokalastus muodostui merkittävimmäksi. Verkot lasket-tiin (talvella utitettiin) poikki me-rien valtakunnan rajaan saakka. Kun pyyntimehiä oli paljon, tu-livat verkot lähelle toisiaan ja pyynti muodostui ryöstökala-stukseksi. Saalisia silti saatiin jaku-vaasti kalaonnen vaihdellessa. Pun-vuoliinaverkot eivät tyhjentäneet pullanaverkot eivät tyhjentäneet meria kokonaan, vaan jäthivät si-hen aina kasvuvaran. Kun ros-puuttoa oli pakko jättää ly-lyhyksi, aiheutti tällainen uhkapeli runsaasti pyydysten menetyksiä. Paimpana vaarana olivat syys-myrskyt ja alkutalvista jättien re-peämät. Myöhemmin Neuvostoi-li-ton viranomaiset takavarikoivat suomalaisien kalastajien verkkoja aluevesiltään pidättäen ne itsel-lään sakkona rajanylityksistä. Tällä tavalla menetti mm. alle-kirjoittanut kaikki verkkonsa 1935 talvella.

Korkeat ja tiheäsiimaiset hahti-verkot olivat kallitita ja monasti kävi niin, että kun verkot meni-vät, uusia ei pystynyt enää han-kimaan. Tämä synnytti ammahn-siihen maailman aikaan.

Niin sitä elettiin ja oltiin, mutta tosi-paikka tuli monelle eteen, kun kesävierat loppuivat, raja suljet-tiin 1918, silloin raha loppui ja -toisten oli lähdettävä leivän perään pyörimään. Toiset saivat tulla myöhemmin, kunin ajallaan jättää Karjalaa kaunnit koi-vikot ja rämei-set nätreiköt.

Vaan muistomme etää ja siellä-ovat taattojen tavat ja nurmettu-neet hautakunnat. Eläkäämme neuroloiset muistoissa, muuta ei minulla ahnakaan muistona sieviä ole.

LEIJAUITON PERIAATE

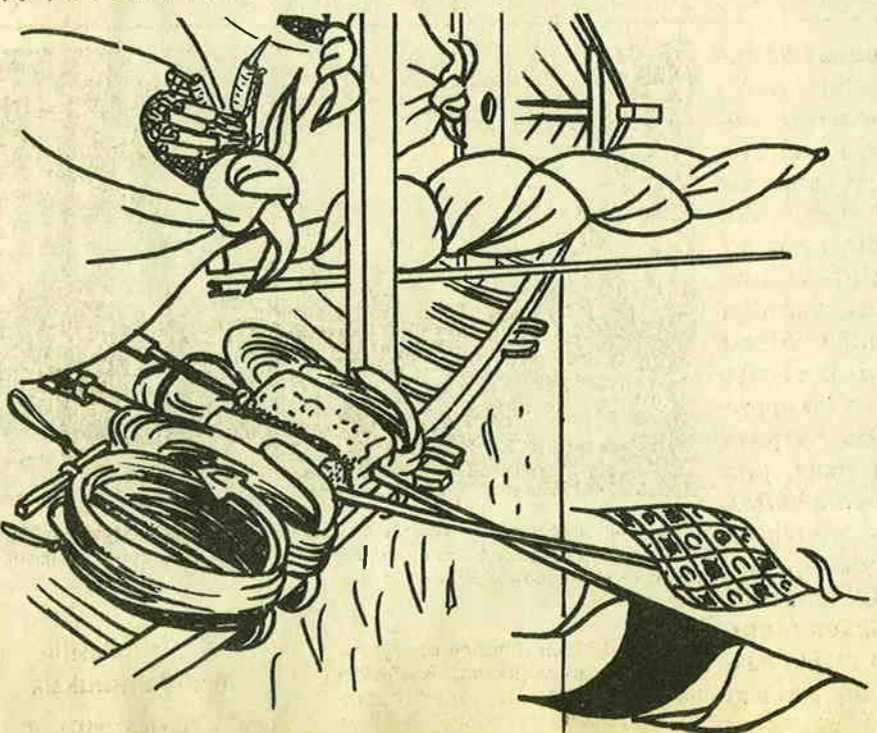
POIJUT, PARTSAT JA ANKKURIT

Verkkojen pohjaan kiinnittämisessä käytettiin sutariveden pyyn-nissä aluksi ankkureita, jotka oi-ivat useimmiten omatekoisia, mut-ta myöhemmin siirryttiin yhä il-säänlyvässä määrin käyttämään painoina vain kiviä. Kivien eli partsojen käyttönuodin toivat mu-kanaan jätteenpöhin hivuttaneet terlojokelaiset kalastajat. Verko-jatan merkkeinä käytettiin kielen-jotkia olivat paikkakunnan kiele-nkäyttö mukaan »puojija». Hyvä-sä poijussa oli kaksi lippua, musta ja valkoinen, paremman näköväh-tyden varmistamiseksi. Lippujen muotolussa saattoi kukin esittää omaa persoonallista tyyliään, ja kun tyyli jäi pysyväiseksi, lipusta muodostui tunnus joka oli samalla verkkoajajan omistajan käyntikortti. Lipun kuviointi taas voi paljastaa naisväen käyttämien keshahneiden kankaanlaadun.

Rannolla jätettyjen poijujen pai-nona käytetty lyijy taitoi valitettavan usein häipyä pikkupoikien ongenpaimoksi. Inon kohdalla lah-den kapakkoisa johdun valitsivat usein voimakkaat merivirrat, jotka pyrkivät nielaisemaan verkko-mer-kit pinnan alle. Tämän vuoksi poi-jut pyrittiin tekemään suurikoi-iksi ja hyvin pinnalla pysyväksi lisäänällä nihin runsaasti kork-kia ja nostamalla narun kiinnitys-palkkaa yleemmäksi aivan korkein kiinni.

Talvisin voitiin verkkoajajan paik-ka varmistaa maamerkein. Kulku-tien »viuhaaminen» oli yleistä. Verkoajajille johdava tsest muo-dosti kuin kuvan aiheenaarisesta puusta, jossa tyyvi oli rannalla ka-lojen markkinoinnipaikalla, eli »rintkassa». Verkkojen uttamises-sa käytettiin kahta tapaa, joista jalkamiehet suosivat leijolla uiffa-mista hevostenen käytössä pää-aslaassa salkkoutuoa. Leijolla uiffa-minen oli salkkoutuoa helpompaa.

Verkkoajatan merkkeinä käytettiin poijuja. Hyvässä poijussa oli kaksi lippua, musta ja valkoinen. Lipun kuviointi taas voi paljastaa naisväen keshahneiden kankaanlaadun.

koska silloin ei tarvinnut tehdä märkin aikana pitää myös Inkerin-niin paljon avantoja. Kaksi ke-vyttä leijaa tarvittiin vain uitto-narujen lisäksi uittovarusteiksi Salkkoi-ton välineet olivat salko, hanko ja koukku. Salkkoutuajat tunnsivat turhaa ennakkoluuloa lei-joilla uittoa kohtaan.

MAAMERKIT

Siltä varalta, että myrsky saat-taisi viedä poijut mennessään, py-rittiin verkot laskemaan kuten nykyäänkin tehdään maamerkien mukaan. Maamerkkien suhteen ei-vät kaikki rannat olleet yhtä edullisessa asemassa, oltahan merk-kejä oltava aina pareittain, toinen merkki riittäväällä etäisyydellä ta-meren kantaosassa. Oli tärkeätä, että joskus saattoi tästä syntyä kits-taa, erityisesti silloin, kun naaraa-misen aluetta verkot eivät heit-tärihneetkään »kissaan».

Inon kohdalla maamerkkien teh-tävää hoitivat myös rajareimarit, venäläisten kintea luotsilaiva, Tol-buchinin (Tolpockhnan) majakka ja Kronstadin saaren luoteiskärki. Hyvinä maamerkkinä voitiin nä-

Siltä varalta, että myrsky saattaisi viedä poijut mennessään, pyrittiin verkot laskemaan kuten nykyäänkin tehdään maamerkien mukaan. Maamerkkien suhteen eivät kaikki rannat olleet yhtä edullisessa asemassa, oltahan merkkejä oltava aina pareittain, toinen merkki riittäväällä etäisyydellä ta-meren kantaosassa. Oli tärkeätä, että joskus saattoi tästä syntyä kits-taa, erityisesti silloin, kun naaraa-misen aluetta verkot eivät heit-tärihneetkään »kissaan».

KULKUNEUVOT

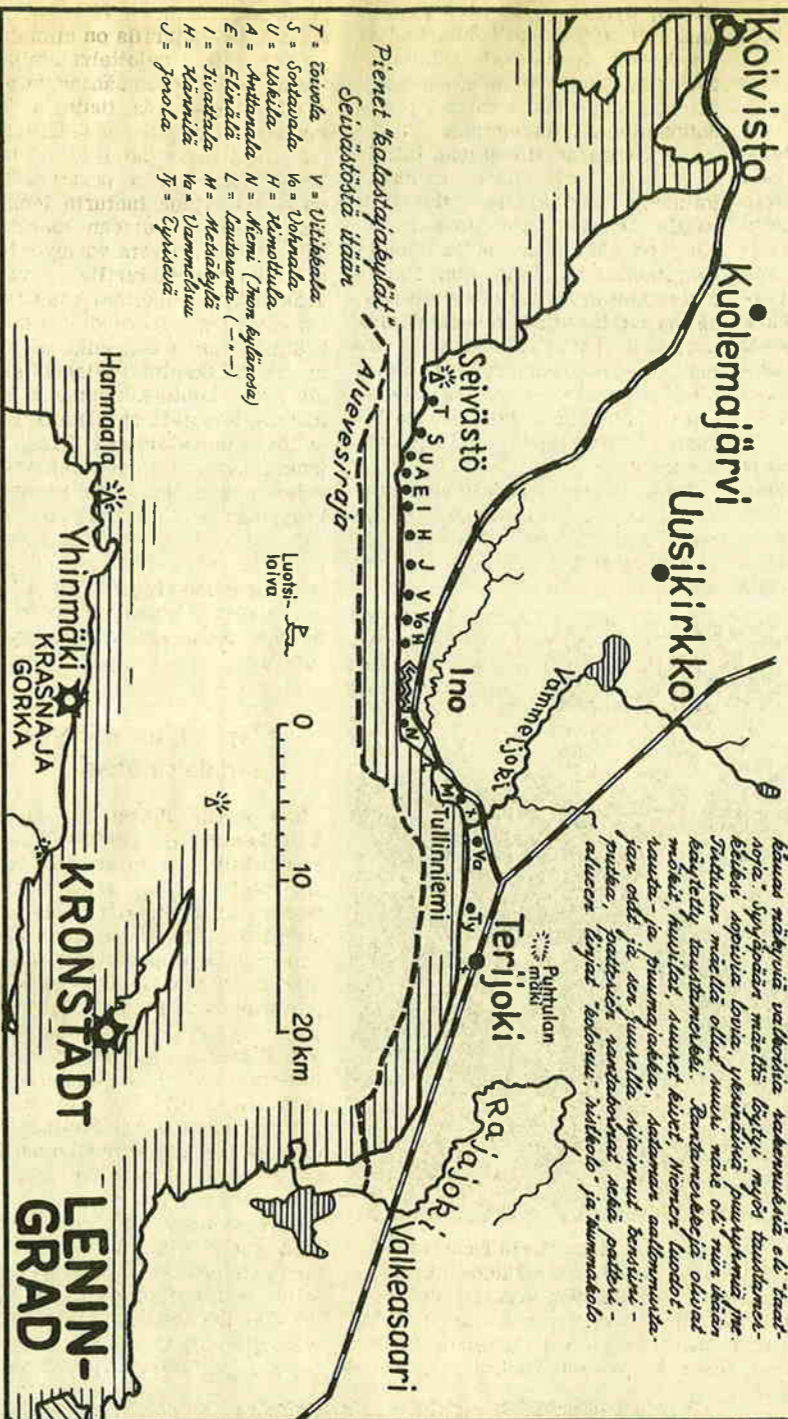
Kesällä oli ainoa kulkuneuvo merellä luononlissestiikin tavallinen kalastajavene. Näitä oli hieman toistaan poikkeavia tyyppiä. Ai-noat 30-luvun ympärillä valmis-tetuon, olivat Mikko Rehnosen Inon Niemessä tekemät pari kolme kap-paletta. Hän lienee tehnyt niitä myös muualla. Tekijä oli kurssoja kätymään mies, mutta järjellä ja taitoa hänellä oli muillakin jakaa. Meriveneet hän osasi ainakin teh-dä sellaiset, joilla uskalsi lähde-merelle tuulisellakin säällä. Pa-rempia en ole vielä tavannut. Hä-rien tekemällään veneellä pelaste-ttiin Inon merionnettomuudesta tur-vaan 9 miestä olosuhteissa, joissa pelastustuksen mahdollisuudet näyt-tivät olemattomilta.

Venemootoreista ei siihen ai-kaan kukaan osannut haaveilla-kaan, soutamalla tai purjehtien tehtiin merellä kaikki matkat. Purjeet valmistettiin usein vahnajauho- tai sokkerisäkeistä, joissa komellivat pesusa lähtemättömät englanninkieliset mainostekstit. Ot-taen huomioon purjeiden suuret pinta-alat ja veneiden risteily pit-kin rannikkoja, jossa majaili run-saasti kesävieraita, mainoksen arvo oli melkoinen. Nykyään sellainen maksaisi rahaa, mutta siihen ai-kaan kalastajat tekivät työn ilmai-seksi. Kalastajien mainomastako vai mistä lienee johtunut, mutta

KARTTA

kaakkoisesta merialueesta

KALASTUSOLOSUHTEET 30-LUVULLA

Purjeissa mainostettua amerikkalaisia syötiin rannikkoseudulla enemmintään joka perheessä. Purje oli ihmisvoiman sästytäänä tarpeellinen, mutta sen rakennus jätettiin kalastajaveneissä vaahattomaksi tilojen mahdollisimman tarkoituksenmukaisen käytön vuoksi. Vain irroitettava masto, jonka ympärille purje käärittiin ja pirkkeli kuuluvivat purjeen varusteisiin. Perää pidettiin tavallisesti airoilla. Airojen hankkimista käytettiin yleisesti puutappeja ja veneet sekä aivot pintakäsiteltiin kyllästys-, maali- ja lakka-aineilla ei juuri paljon käytetty. Kun ter- vaa pantiin tervan päälle, tuli veneistä vuosien mittaan pikimusta. Talvella käytettiin kulkuneuvoina apotolien hevosten lisäksi suk- kaa, potkuritelkkaa ja hevosta. Ne, jolla oli hyvä hevonen tai tah- toivat yllpeillä sellaisen omistami- sesta, polmivat matkan varrella väsynyttä jalkamiehä kytyihin re- keensa. Hevosen voi aina luot- taa, polmivat matkan varrella väsynyttä jalkamiehä kytyihin re- keensa. Hevosen voi aina luot- taa, polmivat matkan varrella väsynyttä jalkamiehä kytyihin re- keensa. Hevosen voi aina luot- taa, polmivat matkan varrella väsynyttä jalkamiehä kytyihin re- keensa.

Kuolen muussakin liiketoiminnas- sa, myös kalakaupassa oli tuote- ta. Talvella käytettiin kulkuneuvoi- na apotolien hevosten lisäksi suk- kaa, potkuritelkkaa ja hevosta. Ne, jolla oli hyvä hevonen tai tah- toivat yllpeillä sellaisen omistami- sesta, polmivat matkan varrella väsynyttä jalkamiehä kytyihin re- keensa. Hevosen voi aina luot- taa, polmivat matkan varrella väsynyttä jalkamiehä kytyihin re- keensa. Hevosen voi aina luot- taa, polmivat matkan varrella väsynyttä jalkamiehä kytyihin re- keensa.

KALAKAUPPA

Kuhan ja siian markkinointi — lohista puhumattakaan — oli help- poa minä vuodenaikana tahansa. Sitä vastoin halin ja muiden alem- piarvoisten kalojen myynti tuotti jo vaikeuksia. 'Punrtari nokas o- kaik kalliista', on sanontatapa, mu- ta senkin oikeellisuus riippuu sii- tä, miltä kantilta asiaa katsou- taan. Kannuksen silakallekin tuli hintaa vasta kun se oli kaupunkilaisen pannussa Viipurissa, mutta kalas- tajalle siitä ei juuri käteen paljoa jäänyt.

Tämä kartta on laadittu kalastajien ja kalastajien toimesta. Se on tarkoitettu kalastajien käyttöön ja ei ole tarkoitettu muuhun käyttöön.

Rannassa, eli rinkassa, oli myös tietojen vastaanotto- ja jakelu- paikka. Tuoreen kalanhajun lei- jällessä ilmassa siellä luisti juttu ja siellä sai kuulla keisarintajan parhaat kaskut. Siellä ennustettiin tulevia, veikahtien säätä, kerrottiin ajankohaisia tapahtumia unohtettu puhua myöskään nai- sista. Ostajien vanavedessä kuli- kivat pulkkakauppiat. Jos tuli hyvä saali, ei voinut vastustaa kiusausta haukkaa sokerilla kuori- rutetua pulkkaa ja viedä tuomi- sia kotiin. Maukkaimat ja isoim- mat pulkat olivat muissaakseni Si- rian Marin (sainoi-Marti) Kangas- päästä leipomaa. Vaikka päivän raskaan aherruksen päälle ei aina palkeille päästytkään, pettymyk- set nieltiin alas tai käärittiin hur- tiin huumorin ja luotettiin seu- raavan päivän parempaan onneen. Aavoden ajaksi kalastajien am- matinkunta harveni huomattavasti, sillä työ oli silloin kovempaa ja vaati vesilläliikkumiseen tarvitta- vaa kalustoa. Ne, joilla oli maata, pystyivätkin kesän ajan peto- tilkullaan. Sulanveden pyynnin ajaksi hävisivät myöskin useim- mat raaseitit kuin muutokinnat markkinoitava kalansa itse. Näin oli asiantaita ainakin kesän kuu- minpana aikana ja aina silloin, kun myytävänä oli muu kuin ns. arvokala.

PUTKAKALASTUS

Tarton rauhanteon jälkeen put- kakaistus sytytyvi luonnollisista syistä lähes kokonaan. Kun kuu- lenkin muutamia putkia jäi vielä jäljelle, käytettiin niitä siirtymä- taphtui aina länteenpäin. Putka ratkaisi kortteripulman, vaikka se oli asuntona kaikkea muuta kuin keuhuttava. Putka oli lämmönrei- tykseltään usein melko hataraa, josta oli sekä haittaa että hyö- tyä. Se sisälsi kaminaan ja nel- jästä kunteen laveria kahvena ker- roksena. Kun kuusi miestä ahta- tuu nihkin pieneen tilaan kuin kalastajaputka oli, ei olossa ollut keuhkoa. Ellei siinä kärsinyt raittiin ilman puutteesta niin ai- nakin vedosta, kylmyydestä tai hakekaasusta. Jos ei ollut mie- hillä miellyttävät oltavat puupur- kissaan, vielä huonommat olivat asiat mukana olleilla hevosella, joka sai värikköitä avonaisella jääl- lä vähänko sikästä tehty tuulen- vain harvanko sikästä seisten- suoja edessään. Miten ihmiset ja eläimet selviytyivät tällaisista olois- ta astrastumatta, on rakkaisema- ton arvoitus.

KALAMIEHIÄ, HEIDÄN HUUNNSA JA MURHEENSA

Monet niistäkin meren ulottu- vlla asuvista, jotka olisivat maa- ta tulleet toimien, harrastivat talven aikana kalastusta. Täydellisiä am- matikkalastajia kuitenkin olivat rannalla eläjät, joilla ei ollut rii- tävästi maata eikä muutakaan toi- menhuloa. Kun merellä alkoi olla ahdasta tai saaliit vähenevä, ulo- tettiin pyynti oman paikkakunnan vesillä muualle. Pyrkimys suun- tautui aina länteenpäin siten, että Terijoleita ja Tyriseväitä päin tuli talvisin miehiä kortteeriin Inoon ja muutamia inolaisia puolestaan siir- tyi länteen Seivästöille ja Koivis- toille saakka. Inon Niemessä ma- jailleet Iukkoset, Nokkoset, Hihret

ja Luukkoset jne. olivat Terijoleita ja Tyriseväitä. Niemessä pidettiin »ripakkojen» vakituksena kokoon- tunnaispaikkana Räsänen Liisan kah- den huoneen mökkiä. Tässä tuu- heiden pensaiden ja aittojen ym- päriöimässä punaisessa rakennuk- sessa, joka sijaitti Moglianskin puiston siimeksessä, sekä korttee- rinlehet että niemeläiset kävivät illtisin lyömässä turakkaa. Innok- kaita turkan pelaajia olivat Ni- kodemus Rokka (Nieme-Niku) ja Herman Uuttu (Nieme-Herman). He, samoin kuin Salomon Rassi Lautarannasta ja »Tamiko Aapra- ham» Seivästöä, olivat niitä ka- lamiehiä, jotka tunnettiin ympäri rannikon.

Kortteluudessa olikin kalasta- jien lähes ainoa huvi, mutta tus- kin kovinkaan vähäinen, sillä niin inostuneita olivat miehet asiaan- sa. Taisielu maineesta ja kunnias- ta pani usein ottamaan asiat hyvin vakavasti. Kaiken korvasi vähin- gonllo, joka syntyi aina toisen saattua hyvin päihinsä. Pirut kuu- luvivat asiaan tunneleman liisägiinä ja he saivat vuorollaan astua on- neaan koettamaan jos uskalsivat. Kaikki oli kuitenkin leikkipeitä, mutta tälläkin tavoin saatiin tun- nelmaa nousemaan korkealle ja ai- ka kulumaan mukavasti. Valitta- mista ei ollut kenelläkään niin kauan kuin oli leipää ja lämmin- tä, ja jos leipä loppui, säryntä ainakin riitti. Useimmilla kalasta- jilla oli näet harvojen verkkojen ohella ainakin yksi halliverkko, joka harvoin, jos koskaan, jätti kalamiehen vaasan tyhjäksi.

Täiset silakat pantiin sekä ko- vaaan että riimusuolaan tai rielti- tavalla näikään vatsa täydyttiin kaikkein nopeimmim. Keitille- meen kun pani suolan lisäksi si- pulin ja muutaman pippurimarjan, niin ah voi! Kyllä kelpasi syödä. Leivän kuorta hienessä lioteten muodostui siitä täydellinen juha- ateria, jota parempaa ei osannut kaivatakaan.

Toimientulo epävarmuus oli ka- lastajien jatkuvana huolen aihe- na. Synkimät väriöt heidän elä- mähänsä loivat ihmishenkäitä vaati- neet onnettomuudet. Järkyttävien näistä oli 1935 vuoden alussa ta- pahnunut Inon muuheläyelmä, jossa kahdeksan kalastajaa me- netti henkensä. Tämä synnytti ko- ko Kannuksen kalastajavestissä järkytyksiä ja pelkoa, jota täyden- sivät sekä Neuvostoliiton että Suo- men viranomaisten tukennatut ol- teen aluevesirajan koskettamuu- den suojaamiseksi. Monissa ko- kouksissaan kalastajat vanhoivat, että ainakaan Inon onnettomuuden tapaisia katastrofia ei enää kos- kaan saa syntyä. Kaikki voitava pyrittiinkin tekemään onnetto- muuksien estämiseksi. Kesken tur- vallisuusvalmistelujen yllähti kuu- lenkin hydrovaatio. Kyronniemessä kysyvällä 1937 vieden visi terijoke- laista kalastajaa kymmen hauraan. Jokaisella kannakselaisella kalas- tajalla on sekä yhteinen että yk- silöllinen tarhansa. Mitä on sa- nottu inolaisesta kalastuksesta pi- tää paikkaransa muidenkin kaakkois- rannikon paikkakuntien kohdalla. Paikallisia eroavaisuuksia on silti ollut olemassa, joista voisi pal- jonkin kertoa.

Toivolassa kouluun

Kun ryhtyy puhumaan menne- ten aikojen kalastuksesta, on sama kuin aikomeltaisi »serppokolla» vettä merestä, aina jää suurin osa haa- vin ulkopuolelle. Kalamiehen elä- mä Kannaksella 20—30-luvulla ei ollut ruusuilla tanssimista, mutta se oli elämää, jota ei voi pyyhkiä pois menneisyydestään. Se aika on kuin täynnä oikkua oleva nuu- ruden lemmitty, joka on vienyty sydämen, eikä luovuta sitä koskaan takaisin.

TARINOITA INOSTA JA INOLAISISTA

»Kärijäpaikat»

Suuressa kylässä, kuten Inossa, oli jokaisella kylänosalla oma paikkansa, jonne kansa kokoontui haastamaan ja alkaa kuluttamaan. Kesäsuunnattaisiin keräytyi ukkoja jo varhain ennen kasteleparoiden hahtumista mm. Jyrin notkoon, josta tie haarautui eri malleille. Tähtään kekkeisen paikkaan tuli sunnuntai-paivaria pitämään kansaa kaikkialta lähialoista. Nokkoja ja suojaista palkkoja istuntoja varten oli muuallakin pitkin mäkien rinteitä. Marttilan kylänosan aukokalla oli oma kokoon-tuomispaikka, samoin Talkkialla, Kyllän-päällä, Hovinpäällä jne.

Kokoon-tuomispaikan tuli olla kylää tai kylänosaa halkovia ilken-nerettejä lähellä, koska liikenteen seuraaminen kuului olennaisena osana asiaan. Ohikulkijain saat-toi hehkeksi pysähtyä leväittä-mään ja liittyä karjajämpäijän joukkoon. Täten hän voi rikastu-ta tietojaan, joita hän voi viedä matkallaan eteenpäin. Hän voi olla myös tiedon tuojana. Näitä kokouspaikkoja karttavat voivat ohittaessaan kihdyttää vahtitallaan Jyömällä hevoskaakkiaan piiskalla selkään, jos halusivat väittää sa-nasoodalla pilkkakirveiden kanssa. Joskus saattoi käydä niinkin, että leikkaperillään väijä ohikulkijia lau-oi liian viisaksi itsensä luuleet palkalliset huuhveikat suohon.

Kesähelteellä viettivät kyläjäiset pyhää paistatteleamalla suurin jou-koin päivityä sataman aallonmurta-jan takana olevalla ihanalla hiek-karannalla. Unohtaa ei sovi myös-kaan kaikkien kyläläisten yhteistä kokoontumispaikkaa, rautatieese-maa, joka veti puoleensa kansaa kalikkaa vuodenaikoina. Penkka-junankatselu tuskin oli syvynä pai-kanvalitteen, vaan halu valitaa mielipiteitä ja irtautua arkisista ymyrtyöistä.

Merén lähellä asuvat keränty-yivät tieteenkin lähimpään paikkaan meren rantaan tietoja vaihtamaan. Heidän innoittajanaan oli edessä auvutuva merimaisema. Ukok kä-vivät oikein kilpaa siitä, kuka par-hamman jutun osasi veistää en-tisen Pietarin ajoilta. Niemen uk-kojen kasikuujen kärkimiehenä oli Matti Rouvari. Hänellä oli mu-takin nimiä, kuten Nieme-Matti. So-Yanha-Matti ja Sykelä-Matti. So-rinka sai tämä paljon kokenut pat-riarkka viettää vanhuudenpäivään meren partaalla sijainneessa tor-passaan. Siinä hän sai kuitteikin kunnolla hänen korviaan niin hi-velevää meren kohinaa. Matti ker-toi entisajan selauksista, kauppa-miehistä, hyvistä ja huonoista kau-panteoista, myrskystistä ja haaksi-rikoista, rosvopääliikkö Oramasta ja tämän roveoista, Jumalasta ja pirusta, sekä kaikesta, joka liittyi entisajan vilkkaaseen elämään-noon. Hänen tarinoistaan, jos ne olisivat muistissa, saisi kokoon monia suurta kirjaa, joides: sisäl-jöstä ei puuttuisi jännitystä. Seu-raavan parin vaatimattoman tari-nan alkuperästä ei ole tietoa, ju-tut ovat alkujen kuluessa kulke-neet mieheltä miehelle.

Holodniekka

Viedessään maitoa Pietariin in-kerilliset ensimmäisinä huoma-i-vat käyttäjä maidon kylmentäjästä astioissaan konnikkaista, sammak-koa. Kun sammak o on kylmä ruumiltaan, luultiin tämän edes-auttavan maidon säilymistä. Mene ja tiedä, mutta venäläiset näytti-vät tämän käytännön hyväksyvän — pidettiinhan esim. sellaisen kal- von vetä, jossa tiedettiin olevan sammakkoita, erittäin virkistävävä ja maukkaana. Sammakko tai sammakot pidettiin suuressa mai-toastiasassa eli kuksinassa, josta maitto sitten kaadettiin suoraan astikkaan astiaan. Kaikki tie-kaat eivät alkuaikoina olleet tie-toista sammakoiden olemassaolosta. Monet hygienaa rakastavat venä-läiset tuskin olisivat katsoneet suo-pein silmiin sellaista maldonmyy-jää, jonka kannussa uskentalivat sammakot.

Erältä inkeriläisemmältä sat-lojen seasta lastuja ja hellappuita tuli kerran maitoa kaadettaessa

huomaamatta livahdamaan sam-makko astikkaan astiaan. Eränästä huomasi vähän ajan perästä va-hingon palaten vaatimaan astik-kaltaan sammakkoa takaisin:

— Holodniekka jäi majojo sek-kaa, antasittaks työ sen pois!

— Holodniekka? ihmetelti asia-kas hämmästyneenä. Hän sattui olemaan niitä, jotka eivät holod-niekan käytöstä olleet tietoisia.

— Ni-i, holodniekka, holodniek-ka! tiivasi emänä. Hänen silmänsä suurenivat toisen tietämättömyy-ymmäillä emänä sanoi, että: »Kat-soita kannuust.»

Katsottiin kannusta, ja sieltähän se holodniekka emännän suureksi iloksi löytyikin. Nyt suurenvat vuorostaan asiakkaan silmät ja tä-mä oli valmis tuotapikaa kaata-maan maidon maahan. Mutta yhtä nopeasti kuin hän tuotui, hän myös lauhui kuumuuteensa alk-an-sa emännän vakuutteluja. Oppia ikä kaikki. Kai asiakkaanikin oli myönnettävä, että tekeen alkaka-nolla kehitys menee kaikilla aloilla eteenpäin.

Valistuksen ja tiedon leivessä ei holodniekan käytöstä syntynyt enää pulmaa. Maito säilyi kauniin, pysyi virkistäväenä ja hyvämmakuu-sena ja sekin oli pääasia. Näistä ajoista on kulunut paljon, pallon alkaa.

Kiertäjät

Heti Inonniemestä Vammelsuun-hun päin mentessä meri on usei-ta satoja metrejä rannasta matalaa ja hiekkopohjaista. Tässä Luha-rannan matalikossa pyydystettiin kesäisin kaloja »kiertämällä». Kier-tämiseen erikoisesti kudoitun ver-kon yläpuolan lenkki otettiin kä-teen ja alapuolan lenkki pantiin isoon vaipaseen sekä alettiin kiertää. Kiertämisessä tarvittiin kaksi miestä, mutta kaverin puu-tuessa sen voi tehdä yksinkin.

Kesän kuumana aikana menivät lehmät Luharannassa matalaan ve-teen vaksajaan myöten vilvoittele-maan. Seisoessaan tunnikuisia pai-kolliaan lehmät ulostelivat veteen ja kalat, ruutana, säyneet, särjet ym. kävivät syömässä näitä ulos-teita. Kallat oppivat vähitellen niin viisiksi, että kuullessaan lehmän-kellon kalatutuksen, ne suuntaa parvina touvaillivat rantaa koh-don. Pienemmillä kalat vetivät pe-rässään petokaloja, haukia.

Hyvinä kesinä haukia oikein ku-hisi Luharannan matalikossa, josta niitä sitten kiertämällä saalistetiin. Lehmät, jos sattuiivat jää-neihin tielle, ajettiin pyydystämisen ajaksi rantaan.

Kun kaloja oli runsaasti, ne tou-vallivat lehmien jalossa niin, että näiden oli välin polkkaistava. Sat-tiin tapauksia, että lehmien nä-rnehin iski hauki hampailtaan. Tästä lehmä säikkyen ja moiyten juoksemaan rantaan hauki vie-tä hampailtaan nännissä kiinni. Vas-ta rantaan tullessa irroitti kala ot-teensa karakuun livaltavaan. Leh-mälle jäivät vertavuotavat haavat kertomaan tapahtuneesta.

Lähellä Inonjokea asuva itselli-noon kävi usein auringon laakessa muiden tavoin kiertämässä. Kun kaloja sattui olemaan tavallista vähemmän, houkutteli hän niitä paikalle panemalla valmionsa kuli-kemaan lehmäkello kädessään pit-kin ranta lehmää markkeera-massa. Kyllästyneenä rantavedestä kahlaamiseen vaimo nousi kuli-alle maalle alkaen ajankulukseen kerällä ajopuuta syhissä. Kun kelloinkalakuusta ei enää kuulu-vä, ukko tästä suuttuneena hu-u-tamaan vaimolleen:

— Ämmä ho! Paa se nuora kau-lahesi! lählesi! Kun vaimo ei ollut tätä kuule-vinaan, ukko ääritään korottaa toistamaan. Paa se lenkki kaulahesi! Paa se lenkki kaulahesi! Eukko teki vihdoin työtä käsket-tyä, pani nuorelakin kaulaansa ja kyyryssä kun oli ja liikkeliä, ei kellokaan voinut olla järkeen kal-kattamatta. Yksi tie ja kaksi asiaa. Samalla kun hän hoiteli lehmän virkaa, hän samalla hamuili kais-lojen seasta lastuja ja hellappuita tai keräsi niitä kasoihin.

Sattui kuitenkin lähellä asuva Nieme-Utko kuulemaan itsellisen hundan tämän kommentausta toista panemaan lenkkiä kaulan ympä-ri. Luullen vakavat palat olevan kyseessä ja kalastajan yöllä yrit-tävän ottaa henkeä vaimoltaan hän siinä palkasta säntäsi rantaan kat-somaan ja apuun. Hämmästykses-seen hän näkiikin vain eukon kyykkivän rannassa lehmänkello kaulassa ja ukon astellessa mnu-taman sadan metrin päässä yöllä-siähän myöten vedessä kahlaen.

Yksittäilyksisiä

Samalla lailla kuin kukin yh-teisö — laaja tai suppea — muis-taa ja pitää arvossa keulamie-hiään, on myös annettava arvo ja tunnustus niille henkilöille, jotka saavuttamatta erityistä asemaa, ovat aikanaan omalla tavallaan ri-kastuttaneet elinympäristöään. On-ko mella syytä väitellä vielä, valk-ka asenteet omnaispaholittaan alempajoukoiksi katsottiin. Ihan yksilöllisiin, tai niin sanottuihin polkkeaviin ihmisiin, ovat muuttu-neet. Mitä olisi esim. Inon kylä ollut ennen, jos siellä olisivat puuttuneet mm.: Hurja-Paavo, Ka-ri-Anni, Jaako-Taavetti, Hiepi-Antti, Hölkä-Yllö, Sorvali (»Sor-vaali»), Esi-Hempka jne. Luetteloa voisimme jatkaa, sillä ihmisä kar-sinoihin jakavia raja-aitoja ei to-dellisuudessa ole olemassaakaan. Osoittame huomiomme vain edel-lä mainituille, koska he ovat sy-vimmälle painuneet muistikuvaa-me.

Hurja-Paavo oli nimestään huolimatta vähemmän hurja, pie-nenlähtä, hirtelä ja vaaraton mies. Mutta missä vain pidettiin itämia, nurkkatansseja ja juhlia, siellä oli itseoikeitettuna mukana Hurja-Paavo. Hän esiintyi vakaana, terä-väsanaisena, rytmikkäästi naures-kelevana, salaperäisesti silmiään räpytteleväenä mehevä. »Kun minä ka-tuui», Hurja-Paavo oli aina hy-väntuuminen, vaikka elämä ei olisi-sitä edellyttänytkään. Kun hän oli vähän maistanut, niin takinapit-auki ja pitkät takinliepeet viipoti-laan, hän salaperäisesti nauveskei-len liikkui kujilla ja teillä. Missä humalaisia oli pitämässä rituaale-jaan, siellä oli kullissina aina pieni punakka mies, Hurja-Paavo.

Katri-Anni oli kulttuurijih-mihen seurustelien huomattavan osan ajastaan kulttuuri-ihmisten parissa, varsinkin kesäisin. Teri-rättävästi, kesälläkin hänellä oli kilttävän mustaa päällä ja pallon kilttävää heijää ja koristeita kä-sissä ja kaulallaan. Hän oli tou-hukas nähtävyyks, aina täynnä suunnitelmaa ja aina hänellä oli kanssalhmissiellen uutisia kerrot-tavanaan. Hänessä pulppusi runo-suoni, joka sai kustantajanakin kiinnostumaan: »Terijoon ranta,

vaikka on sartaa, kypijäit vetää, vaikka kuinka etää... », valk-ka oppi, »Pahaps se polka räätälin kappi, senä se sille niin mainios-ti soppii, /kun räätälin istuu ja räs-säilee, /ja herrat ne hotellissa mä-s-säilee.»

Kansannaisen, jota pidettiin yk-sinkertaisena ja lapsenomaisena, runokokoilmat oli painettu vihko-sina ja niitä oli useita. Nyt niillä olisi kulttuurihistoriallista arvoa, jos ne olisivat tallella.

Katri-Annin »yksinkertaisuutta» käyttävät hyväksenne ihmiset, jot-ka pitivät itseään henkisesti kor-keammalla tasolla. Myös hauskaa Hänen rakkausarinaan sai nolon lopun. Muodollista suhdetta hän oli ylläpitänyt nuoreen asemapääl-likkään, joka oli antanut ymmär-tää suhteen olleen todellisen. Kun Anni vihdoin viimein kapsehti lemmittävää kaulaan, tämä työn-si hänet luotaan tokaisten kyl-mäsi: »Nyt tämä menee jo liian pitkälle, Kumpi näistä kahdesta oli yksinkertaisempi, ratkaiskoon kukin itse.

Jaako-Taavetin taido- ja kulttuurirytkimyksistä ei ole tie-toa, mutta sitä enemmän hänen tieteellisestä kyvystään. Hän oli löytänyt tialtaan veslähteet, jossa hän väitti olevan radiumia. Vedellä oli Taavein mukaan sai-rauksia parantava vaikutus. Hä-nen uskonsa oli riittäväkin luja ol-lakseen horjumatta, vaikka radium ei ole olemassa olo vedessä kiistet-tiin. Ei ole tiedossa, miten proses-si päättyi, mutta Taavetti taeku-hi on olemassa olo vedessä kiistet-tiin. Ei ole tiedossa, miten proses-si päättyi, mutta Taavetti taeku-hi on olemassa olo vedessä kiistet-tiin. Ei ole tiedossa, miten proses-si päättyi, mutta Taavetti taeku-hi on olemassa olo vedessä kiistet-tiin.

Kansakoulun johtajaopetta-ja August Hirtunen) kanssa tä-män myöntäessä hänen väitteen-sä oikeiksi. Taavetti piti kulkies-saan aina vespiluoja muassaan ja nägteli niiden sisältöä valoa vas-ten. Kanssalhmissille hän selosti vuolansalaisesti ja vakuuttavasti veden ominaisuuksista tieteellistä terminologiaa käyttäen. Hiepi-Anntti voidaan liittää tähän kategoriaraan siinä mielessä, että hän itse tarkoituksellisesti halusi aikanaan olla ympäristös-sään pop-henkiliö. Hiepij-sanan siljasta Antti sai nimensä eteen usukirkkolaisille ominaisen etu-liitteen, joka jääköön tässä mai-nitsematta. Suuren »verssuvelji-jän», Hiepi-Anthin muistavat ihm-i-set rämäkkänä, sanavalminna ja ominatakeisia sanakäntäviä vilje-levänä mustavilkkisensä piippua leukaperssään aina pitelevänä miehenä, joka ei koskaan viina-pulloon sylkäläisyt. Sanotaan An-tista lyhyesti vain: »Parraikaa perssaka, Hiepi-Anni viihii.» Varnuudella ei tiedetä, mistä iienee Hölkä-Yllö nimityk-sensä saanut, mutta ei hän sanot-tavasti eronnut niin sanotuista ta-vallisista ihmisistä. Ellei nyt sit-ten oleta lukuun hänen huonoa parantakaivuaan. Ollipahan vain

Vammelojen ja meren yhtymäkohta kyläläiset kutsuivat Joensuuki. Tässä kohdassa olivat kalastajien venevalkama ja silmumertojen kutsuasteineet. Nahkaisten (silimujen) pyynti aloitettiin elokuun 15. pñä ja sitä jatkettiin pakkasten tu-loon ssti. Vanhallasahalla Lintulanjoen ja Vammelojen yhtymäkohdassa oli toinen silmujen pyyntipaikka.

mies, pitkä ja laha, joka ilkoja itseään esille tuomatta eleli ja ih-kuskei jännittämättä, sanamu-kaisesti hölkkivellen. Eikä juuri tämä seikka erotti hänet massois-ta. Elämä ei runsaita antoja anta-nut, mutta hänen leppoisaa ja hyvää tuultaan se ei häiritsenyt. Samaa maata oli hänen avoishiip-pansa Anna-Mari (Annamar), lauh-kea ja lupsakka ihminen.

Sorvali oli edellä mainituista, kuten sanotaan, kaikkein hei-kolimmlia, sillä hänelle ei riittä-nyt edes lempinmeä. Puhevalvai-sena hän joutui monasti pilkan-teen kohteeksi, mutta se ei hä-neen vaikuttanut. Hänen asiansa oli esittää omaa vaatimatonta osaansa elämän taatessa. Rahn-naisena ja köyhänä hänen oli tur-vauduttava kerjusuunvaan ja sen vuoksi hän lieneekin tehnyt suu-remmalla yleisölle itsensä tunne-tuksi.

Esi-Hempkaa voisi verrata Hiepi-Annttiin, sillä Antille ei Hempka hävinnyt muussa kuin al-kohoiin käytössä, mutta voitti hä-net varmasti monessa lajissa, sillä Hempka oli tuhatahuri. Samansa palkaleen asettava mestari sai ki-venkin elämään, jos kohta miis-tuttamaan myös kuolematta, sillä vielä jokin aika sitten hän veiste-li Heinolan puolelssa hautamou-menttia itselleen.

KANNAKSEN NAISET

Vieraan vaikutuksen vaaran tunsi herkästi rajan nainen. Sikäi aina olla tahoi rahi, suora suomalainen.

Mielelle rakkaan rajasuuden naisei puhahasti oli. Sillä ei käynyt vieraan kanssa. Mieltäkin lämpöinen teeröppeli.

Tosin siellä vietteilykset eivät olleet suuren suuret. Pajlon voimakkaimmat oli suomalaisen hengen juuret.

Rajasuuden nainen oli oiva kodinhengen luola, suomalaisen yhteiskunnan horjunnan tukki, suoja.

Maailmalla kulkeisamme — minne viäkään aikelemme — kilttoilisin miehin aina kunniaa me tälle teemme.

Uusi kirkkolainen